

Otomatik Arçelik termosifonu büyük su kapasitelidir. 105 litre su alır. Emaye su haznelidir. Çift cidarlıdır. Delinmez, paslanmaz. Otomatik Arçelik termosifonu cam pamuğu ile tecrit edilmiştir. Isı kaybetmez. Otomatik Arçelik termosifonu hem suyu, hem ısıyı koruyan verimli, uzun ömürlü bir depodur.

otomatik
ARCELİK
termosifonu

(Yeni Ajans : — 33)

TÜRK FOLKLO ARAŞTIRMALARI

Devlet Nüshası

NİSAN 1976

31 Mayıs 1976

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

- Emrah Hiçbir Zaman Sahte Şöhret Değildir Vehbi Cem AŞKUN
Türk ve Arap Mülkiyetinde Ekonomi, Hısmılık, Akralalık . Türker ACAROĞLU
Kitaplar Arasında «Çıldırılı Âşık Şerik» — 3 — Son . Hikmet DİZDAROĞLU
Malatya'da Giyim — Kuşam Ahmet ŞENTÜRK
Tıp Tarihimizde Nevruziye Dr. Ayşegül DEMİRHAN
Eski İstanbul'dan : Püskülün Marifeti Malik AKSEL
Kalecik'in Hacı Köyü Bilmeceleri Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Kaybettiğimiz Bir Değer : Mustafa Tahtakıran (1906-1973) . . İhsan HİNÇER
Ticaret Folkloru : Satıcı Sözleri Nail TAN
Kız, Erkek İlişkileri, Düğün ve Kız Alıcı Alayı — 2 — Haşim Şekip İŞİK
Diyarbakır Halk Oyunları Ömer İŞİK
Bir Sarıkamış Masalı : Hükümdar İle Vefalı Kız Mehmet GÖKALP

BİZE GELEN KİTAPLAR

~~~~~

SAYI : 321

KURUŞ : 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEĞER ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

neği vardır. Ercişli Emrah'ın Turnalarına karşı, Âşık Dursun Cevlani'nin Turnaları bir naziredir. Hemen hemen bütün halk ve divan şairlerimizde bu gelenek görülmektedir. Bazen nazireler, ona sebep olan deyişlerden daha güzel, daha parlak olur. Bunun için her görülen metni bir intihal suçuna bağlamamalıdır. Deliktaşlı Ruhsatî'nin birçok deyişlerini çırağı Mesleki nazire yoluyla kendi deyişleri arasına katmıştır. Fakat bu hiç bir zaman ne derleyicilerin, ne de terkipçilerin gözünden kaçmış değildir».

«Emrah'ın dili Osmanlıcadır. Zaten XIX. yüzyıl ozanlarının dili daha öncekilerden çok karışıktır. Aşağı yukarı Servet-i Fünun'culara benzeyen bir durum göze çarpmaktadır. Ercişli Emrah'ın dili daha temizdir. Çünkü yaşadığı yüzyılın halk ozanları başta Karacaoğlan olmak üzere Osmanlıcaya özenmemişlerdir».

«Bununla beraber divan ozanları ile, halk ve saz ozanlarımız karşılıklı birbirlerine benzeme özenti içindedirler. İşte Selvi Han, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zöhre, Âşık Garip gibi âşık öyküleri; divan mesnevilerine bir özentiden önce nesnelere değildir».

Bu bakımdan sayın Cahit Öztelli'nin derleyicileri suçlaması yersiz bir davranıştır.

Arkadaşımız Erzincan'lıdır. Emrah'sa Erzurum'ludur. Bu iki kardeş şehrin çocuğundaki bu hırçınlığı anlıyamadım. Niçin Emrah sahte bir şöhret olsun?

O büyük ozan ki yüzyılı aşan bir zaman içinde hâlâ Anadolu halkının bilincinde yaşamaktadır. Benim en son çalışmam Emrah'ın gerçek kimliğini belirtmektedir. Şimdiye kadar yapılan derlemelerdeki hataları göstermeye çalıştım.

Tesirlerini belirttim. Kitaptaki deyişlerin hepsi de Sivas ve Tokat'tan derlenmiştir. Onun mezarı Niksar'dadır ve bu çok doğrudur. Sayın Öztelli üç büyük noktayı daima gözönünde bulundurmalıdır. Onu seven ve çalışmalarını beğenen bir ağabeyisi olarak herhalde güvenmezler sanırım.

1 — Yargılarında daima ılımlı olmalı, acele hükümlerden kaçınmalıdır. Fuat Köprülü bu konuda en güzel örnektir. Son kitabında üstadın Emrah hakkında kuşkuya düştüğü konularda bile yazarken bu kuşkusunu belirtmediğini söylüyorlar. Bu bir kusur değildir. Çünkü kesin hükümler çoğu zaman yazarını zor durumda bırakır.

2 — Fevrilik bir araştırmacı için en büyük

kusurdur. Eline geçen bir belgeyi mutlak doğru bilip, kendinden öncekilerin yazdıkları ve verdikleri belgeleri hükümsüz saymak kusurdur. Kendini beğenmişlik iyi değildir.

3 — Hissilik, bu da bir kusurdur. Gerçi bir araştırmacı hislerinin etkisinden kurtulamazsa da, bunu mümkün olduğu kadar azaltma yolunu tutmalı ve bulmalıdır.

Erzurumlu Emrah ki, hemşehrisi sayılır. Onu böyle hiç sebep yokken küçültme çabası yersiz ve gereksizdir. Sonra yaşamayan bir adamdır. Ölmüşler daima rahmetle anılır. Bu dinsel inancımızın bir geleneğidir.

Emrah sazı ve sözü ile diyar diyar gezmiş, duysak yüreğinin ezgilerini dile getirmiştir. Allah razı olsun. Hayranları deyişlerini derlemek suretile adını ölümsüzleştirmişlerdir.

Bu meraklıların bıraktıkları yazmaları inceleyip, yayınlamak suç mudur? Sayın Hocam Eflatun Cem Güney bu konuda öncülükte bulunmuş, onun bıraktığı yerden bu nâçiz öğrencisi de işe başlayarak küçük de olsa bir hizmette bulunmuştur.

Eserimiz Millî Folklor Araştırma Dairesi tarafından yayımlandığı zaman bu son kitapçığın-daki noktalar umarım ki aydınlanmış olacaktır.

Bu broşürünüzü, Yunus Emre hakkındaki son kitabınıza benzettim. Orada da Yunus'la uzaktan, yakından ilgisi olmayan düşünceleriniz vardır. İmam-ı Âzam devlet hizmeti kabul etmediği için öldürülmüştür. Bir Tanrı âşığı olan Yunus ise hiçbir zaman yaşadığı dönemin gidişatına kendini kurban edecek kadar dünya adamı değildir. O, «bana seni gerek seni» diyor.

Sonuç, Erzurumlu Emrah hiç te sahte bir şöhret değildir. O yıllardanberi özellikle Orta Anadolu halkının bilincinde yaşayan ünlü bir ozandır.

Bugün ben bir güzel gördüm,
Bakar cennet sarayından.
Karardı gözümün nuru,
Onun hüsn-ü cemalinden.

Salındı bahçeye girdi,
Hep çiçekler selâm durdu.
Mor menekşe boynun burdu,
Gül kızardı hicabından.

Deyişi, hâlâ Sivas düğünlerinde söylenen bir türküdür. Nur içinde yatsın.

Fransa'da Yayımlanan Bir Eser :

«TÜRK VE ARAP MÜLKİYETLERİNDE

EKONOMİ, HİSİMLİK VE AKRABALIK»

Yazan : Türker ACAROĞLU

CUISENIER, Jean. — Economie et parenté, leurs affinités, de structure dans le domaine turc et dans le domaine arabe. — Paris — La Haye, Mouton éditeur 1975. 8°, 575 p., 8 planches, 2 cartes.

Ecale pratique des hautes études — Sonbonne. — VIe section: Sciences économiques et sociales. — Le Monde o'Outre - mer, passé et présent. — Première série, études des LX.) Prix: 140 F.

Bir Fransız bilim adamı olan Jean Cuisenier'in bu doktora tezi, 21 haziran 1971 günü Paris Üniversitesine sunulmuştur. O sıradaki başlığı şu idi: «Ekonomi ve hisim - akrabalık, ekonomik sistemle akrabalık sistemi arasındaki yapı benzerlikleri üzerine bir deneme». Fransız Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezinin yardımıyla çıkarılınca şu başlığı almış: «Ekonomi ve hisim - akrabalık, Türk ve Arap mülkiyetlerinde yapı benzerlikleri».

Karısına armağan ettiği bu yapıtının başta-rafında, yazar, kitabın Türklerle ilgili birinci bölüm metnini gözden geçiren Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'a, Türk hükümetine, E. Güçbilmez'e ve Anadolu çobanlarına teşekkür etmektedir.

Baştafta genel bir girişten başka, her iki bölümün başlarında da özel girişler bulunmaktadır. Bizi asıl ilgilendiren ilk bölüm, «Türk mülkiyeti ya da düzenlice bölümlenen dallı - budaklı bir sistemde hisim - akrabalık ve ekonomi» adını taşımaktadır.

110 sayfa tutan bu Türk bölümü, dört bölüğe ayrılmış: I. Toplumsal düzende Türk mülkiyeti ve Türkmen prototipi, II. Değişmeler ve değişmezlikler: Orta Anadolu'da tip örnekleri, III. Ayrımlar alanı: Toplumsal düzende homomorfizmler ile heteromorfizmler, IV. Sistem ile yapımcılar ya da yapılar uygunluğu (homolojisi).

Birinci bölümde: Türkmenlerle Oğuzların mısalları ile efsaneleri, grupları ile alt - grupları üzerine bilgi verildikten sonra, toplumsal düzenin dereceleri, sistemleri, seyirleri (aile, oymak, imparatorluk sistemleri), prototip ve uygulama alanı araştırılmaktadır. Burada Türk ve Moğol toplumları arasında bir karşılaştırma yapılarak, tipe uygunlukları gösterilir.

İkinci bölümde: İnsan yerleşmesi, toplumsal - geleneksel düzen, grupların benzerliği, tip örnekleri ve değişkenlik alanı üstünde durulmaktadır. Çayhan ve Karadağ'da göçerler ve kervan-

cılar, Berendi'de asıl hayvan yetiştiricileri, Yürükler, Divleli'ler, bir Türkmen kesimi olarak Bektik'ler, tarımcı ve bahçıvan olan İvriz köylüleri vb. incelenir.

Üçüncü bölümde: Topluluk (cemaat) biçimleri ile köy ekonomisi biçimleri, aile birliği ile birlikleri arasındaki hisim - akrabalık ilişkileri konu edinilmiştir. Aile ilişkileri dizgesi (sistemi), kaynakların üretimi ve ödeneği vb. gibi konular işlenir.

Son bölümde de dizgenin kuruluşu ve değişiklikler sırası, hisim - akrabalık yapımcıları ve bunların pratik ekonomideki görevleri, tabiye seçimi ya da toplumsal sınıfın kazancı (fethi) gibi konular üzerinde araştırma yapılmaktadır. Burada; ana - babadan kalma malın bağlantısı ve devri, hisim - akrabalık ve evlilik düzenlemeleri, evlenme kuralları vb. incelenir.

Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki gözlemlerinden sonuçlar çıkaran yazar, Ege ile Karadeniz kentlerinin halka sağladığı olanakların Orta Anadolu köylerinde ve yerleşme yerlerinde bulunmadığını söyler. Ereğli dolaylarındaki küçük topluluklar, Berendi, İvriz, Divle halkı, Yürük ve Türkmenler arasında büyük ayrılıklar bulunduğunu, bunların bütün Anadolu Türklerini kapsamadığını, Anadolu Türklerinin toplumsal düzeniyle ilgili Türkmen prototipi ile çağdaş biçimler arasında ayrılıklar olduğunu belirtir.

Yazarın kanısına göre, Anadolu Türklerinin geleneksel - toplumsal düzen kurallarını korumağa artık hakları yoktur, yani bunlar şimdiden sonra gerekli değildir. Çevre, kuşkusuz, karı ve buzları, güneşi ve yelleriyle değişmez kalmıştır, ama dolayda at, keçi, koyun, buğday, arpa, bakla, fasulye gibi evcilleştirilecek yeni şeyler kalmamıştır. Ele geçirilecek düşman atlıları, yağma edilecek kervanlar yok, artık. Eski çağlardaki gibi, enerji dolup taşıyor. Az önce Bizans'tan alınan yasalar gibi, şimdi de İsviçre'den medeni

«ÇILDIRLI ÂŞIK ŞENLİK»

— III —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

Hasta Hasan'ın çırağı ve kendisinin saz ustası Âşık Nuri ile olan karşılaşması iki bölümdür. Birincisinde Âşık Nuri, Hasta Hasan'ın dörtlüğü ile ayak açar ve karşılıklı deyişirler. Bu karşılaşma sekiz dörtlükten oluşmaktadır. Bunlardan dördü Hasta Hasan'ın, dördü de Âşık Şenlik'indir (s. 74-75). Ensar Aslan, dörtlük sayısını üç olarak bildirmektedir (s. 15, 74). Bunun dört'e dönüştürülmesi gerekir.

Bundan sonra, yine Âşık Nuri ayak açar ve karşılaşma sürdürülür. Üç ayrı ayakta süren bu ikinci karşılaşmada toplam on sekiz dörtlük vardır. Bunlardan dokuzu Âşık Nuri'nin, dokuzu Âşık Şenlik'indir (s. 75 - 78). Ensar Aslan, «... Tekrar Nuri'nin açmış olduğu ayaklarda on sekiz kıtalık karşılık söyleyerek sanat kudretini ve irtical gücünü bu ünlü saz ve söz ustasına ispat etmiş oluyor.» diyerek, dörtlüklerin tümünü, dalgınlıkla, Âşık Şenlik'e mal etmiştir.

**

Ensar Aslan, Şenlik'in etkilediği âşıklar arasında Göçceli Elesger'i de göstermektedir (s. 19). Biz bu düşünceye katılamayacağız. Çünkü, Elesger, Şenlik'in çağdaşı olmakla birlikte, ondan 29 yaş büyüktür. (1821 - 1926) yılları arasında yaşamıştır) (13), şiire Şenlik'ten önce başlamıştır, ünü daha yaygın ve etki alanı daha geniştir. Öte yandan, Elesger, yaşadığı çevreden dışarı çıkıp Türkiye'ye gelmemiştir. Şenlik ise, ta Tiflis'e dek birkaç kez gidip gelmiştir. Oralarda ünü çok yaygın olan Elesger'in şiirlerini dinlemiş ve onlardan etkilenmiş olmalıdır. Bir etki söz konusu ise, Şenlik değil, Elesger etkilemiştir onu.

yasalar ödünç alınabilir. Ancak, Anadolu'nun ortasında kendi kendisi olarak kalmak ve Attila adını taşımak koşuluyla...

Görüldüğü gibi, bu değerli yapıtla da pek yakından ilgilenmeliyiz. Haritalar, krokiler, tablolar, şekiller ve resimlerle de süslü olan bu kitabın Türklere ilişkin bölümünün de dilimize çevrilip yayımlanması yararlı olabilir.

Etkiyi kanıtlamak için örnek verilen «yahsıdı» dönerayaklı iki parça (s. 19-20) bir dayanak olamaz bu konuda. Çünkü, parçalardan hangisinin daha önce söylendiğini bilmiyoruz. Acaba Şenlik mi Elesger'e benzek söylemiştir, yoksa Elesger mi Şenlik'e? Kaldı ki, varsayım olarak, Elesger'in Şenlik'e benzek söylediğini kabul etsek bile, bu olay, bir etkiyi kanıtlamaz kesinlikle. Daha başka örneklerin bulunması gereklidir.

**

Ensar Aslan, Şenlik'in şiirlerinde kıtaların dört dizeden oluştuğunu belirttiikten sonra, şunu ekliyor: «Yalnız yedekli koşmalarda ve kırımızı redifli divanisi ile sicillemelerde bu sayı fazladır.» (s. 28). Bu tümceden, sanki, yedekli koşma ve sicilleme bağlamlarının (bent) dört dizeli olanları da varmış gibi bir anlam çıkmaktadır. Oysa, bilindiği gibi, yedekli koşmanın bağlamları en az sekiz dizelidir; sicillemelerde ise bağlamlar en az on dizeden oluşur. Bu nedenle, yukarıdaki tümceden «yedekli koşmalar» ve «sicillemeler» sözlerini çıkarmalıdır.

**

Şenlik'in öykülerindeki türküler arasına bayatılar koyduğu söyleniyor (s. 38). Öyküleri üç kez gözden geçirdik, bayatılı türkü bulamadık.

Acaba bir yanılma mı vardır, yoksa bayatılar mı unutulmuştur?

**

Bir dilbilgisi terimi yanlış kullanılmış. Kitabın bir yerinde, -an/-en ekine «isim-fiil eki» deniyor (s. 42). Doğrusu, «sıfat-fiil eki»dir; bugün bu terim, yerini, ortaç terimine bırakmıştır (14).

**

Salman Bey öyküsünün konusunun geçtiği köyün adı, iki ayrı yerde değişik biçimde verilmiştir. Pertev Naili Boratav'ın, köyün adını «Sö-

röl» diye göstermesini Ensar Aslan yanlış buluyor, doğrunun «Perekent» olduğunu yazıyor (s. XV). Ancak, daha sonra, bu köyün adını «Penekert» yazımıyla görüyoruz (s. 55). Hangisi doğru? Perekent mi, Penekert mi?

Bu öyküyü kendisine anlatan kişinin soyadı da bir yerde «Bayaz», (s. 55), bir başka yerde «Beyaz»dır (s. 56).

**

Şeki/sicillemenin tanımı eksiktir. Bağlamları ve uyak düzenleri açıklandığı halde, kaç heceli dizelerden oluştuğu belirtilmemiştir (s. 37).

Elimizdeki örnekler göre, şeki/sicillemelerde dizelerin hece sayısı kesin değildir. Âşık Şenlik'in kimi sicillemelerinde hecenin 16'lı (15) kalıbını (s. 90 - 91), kimisinde de hecenin 5'li kalıbını kullanmıştır (s. 234 355). Buna karşılık, Kağızmanlı Hıfzı'nın şeki/sicillemeleri 7 hecelidir (16). Demek ki, şeki/sicillemeleri oluşturan dizelerin kaç heceli olacağı hakkında kesin bir kural yoktur.

İşte bu özelliğin belirtilmemesi yüzünden, şu tümceye dayanarak, Şenlik'in kitabında çıkan sicillemelerini bulma olanağı güçleşiyor: «Dörtlüklerden başka, yedekli koşma, ciğalı tecnis ve sicilleme şekline yalnız bir hikâyede rastlanmaktadır.» (s. 63). Oysa, Şenlik'in, biri Lâtif Şah'ta (s. 234), öbürü Salman Bey'de (s. 355) olmak üzere, birer bağlamlı iki sicillemesi bulunmaktadır.

**

Âşık Şenlik'in öykülerindeki şiirler türlü yönlerden incelenirken, 16 heceli ve şeki/sicilleme türündeki şiirler için: «16 heceli şiirler Sevdakâr ve Salman Bey hikâyelerinde görülür.» denilmektedir (s. 65). Sevdakâr'da 16 heceli şeki/sicilleme vardır (s. 330), ama Salman Bey'de şeki/sicillemeye rastlanmadı. Öte yandan, yazarın, Sevdakâr'da bulunduğunu söyleyerek örnek verdiği ve bir bağlamını aldığı (s. 65) şeki/sicillemeyi Sevdakâr öyküsü içinde bulamadık.

**

Şenlik'in kimi şiirlerinde «durak kadesine uygun olmayan» şiirleri bulunduğu söyleniyor ve şu örnek veriliyor (s. 64) :

Gamet'in şuh gaddin suca ürüşan
Zülf dağılıf mah yüzünde perişan
Sadrin mermer telin sanki bir gülşen
Goynun içi sekiz cennet bağı giz

Bu yargıda yanılma vardır, çünkü Şenlik'in yukarıdaki dörtlüğü «durak kadesine» aykırı değildir; 4-4-3 duraklıdır, «takti»ne göre yazılışı şöyledir :

Gamet'in şuh/gaddin suca/ürüşan
Zülf dağılıf/mah yüzünde/perişan
Sadrin mermer/telin sanki / bir gülşen
Goynun içi/sekiz cennet/bağı kız

«Takti» doğru yapılıncaya, dizelerde durgu bozukluğu olmadığı görülüyor.

**

Karşılaşmalarda söze ilkin kimin başlayacağı konusunda, birbiriyle çelişen iki ayrı şey söyleniyor. Birisinde, söze, önce, «yaşlı veya üstat kabul edilen veyahut da misafir olan âşık başlar.» deniyor (s. 71), bir başka yerde ise «söze önce geleneğe göre ev sahibi sayılan» âşıkın başlayacağı belirtiliyor. Hangisi doğru?

**

Kitaba eklenen sözlük yararlı, fakat eksiktir. Metinlerde geçen birçok sözcüğü bulamıyoruz. Azeri Türkçesine ilişkin sözlüklerden yoksun olduğumuz için, bulunmayan sözcükleri başka kaynaklarda arama olanağı da yoktur. Bu nedenle, sözlüğün bütünlümesi bir gereksinme olarak belirmektedir.

**

Çıldırli Âşık Şenlik, yerinde yapılan incelemelere dayalı, bir çalışma ürünüdür. Değindiğimiz noktalar, kitabın yapısını zedelemeyecek, fakat bütünlüğünü sağlayacak bir amaca yöneliktir. Umarız ki, ikinci baskıda, işaret ettiğimiz ve, bizim göremediğimiz başka eksikler de giderilir. Ensar Aslan, kendisinden beklediğimizi ve rebilecek güçtedir.

(13) Bkz. Nizamettin Onk, Âşık Elesger, Adapazarı, 1964, s. 22; Nizamettin Onk, «Âşık Elesger», Türk Kültürü, Sayı : 136 - 137 - 138, Şubat - Mart - Nisan 1974.

(14) Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1972, s. 73.

(15) Kitapta, 16'lı kalıbın durakları, bir dizgi yanışı olarak, 8-7 biçiminde çıkmıştır (s. 37).

(16) M. Fahrettin Çelik, «Kağızmanlı Hıfzı», Doğuş dergisi, Sayı : 15 (56), Şubat 1941; Mahir Baranseli, Kağızmanlı Recep Hıfzı, Kars, 1965, s. 63 - 67.

MALATYA'DA GİYİM — KUŞAM

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Malatya folklorunda komşu illerden, Sivas, Elazığ, Erzurum, Urfa ve Gaziantep halk kültürünün etkisi sezilmektedir. Bu etki yüzünden giyimde de yeknesaklık bulunmamaktadır. Yarım asır öncesi Malatya'daki giyim il ve ilçelerle, yanyana iki köyde bile büyük ayrıcalıklar göstermiştir. Şehrin yakın sayılan bir tarihte yer değiştirmiş olması ve bu yeni yerleşme yerine başka il ve köylerden gelenler giyimdeki sürekli ve hızlı değişikliğin başlıca unsuru olmuştur. Civarındaki illere göre suyunun ve havasının güzelliği yüzünden şehir, Doğu Anadolu Bölgesinden, sürekli, insan göçüne durak teşkil etmiştir.

Şu sırada, göç yüzünden mevcudu yüz civarında bulunan Ermeni ile hiç bulunmayan Rumların giyim üzerinde bir tesirleri olmamış, aksine onlar giyimdeki akışa ayak uydurmuşlardır.

KADIN GİYİMİ

Erkek giyimindeki oldukça, yeknesaklığa rağmen kadın giyimi çok değişiktir. Bu giyim bölgelere göre, hatta köylerin şehire yakınlık ve uzaklığına göre, belirli farklılıklar göstermiştir. Manto giyilmeye başlanmadan önce il merkezyle yakın köylerde ve Yeşilyurt ilçesinde kadınlar üç çeşit çarşaf kullanırdı: Kareli, alacalı (Sarıranç) çarşaf, ipekli düz siyah çarşaf, yün çarşaf. Kareli, alacalı ile yün çarşaf lar yaşlılar, ipek siyah çarşaf lar kız ve kadınlar tarafından giyilirdi. 2 X 1,5 M. boyutundaki çarşafı başına alan kadın yüzüne siyah peçe veya yazma (dolak) örtirdi. Siyah ipekli çarşaf ların yapılışı değişiktir. Bunlar belden büzgülü olduğu için bir çeşit kombinezona benzer. Çarşaf baştan geçirilir. Büzgülü kısım bele oturur. Üstte kalan kısım başa alınır. Yüze siyah peçe örtülür.

Şehire yakın köylerden Yukarıbanazı, Kilayık, Gündüzbey, Barguzu, Kadiruşağı, Orduzu ve Eskimalatya'da yaşlı kadınlar el tezgâhlarında dokunmuş, küçük kareli, kalın peşteimal, gençler ve orta yaşlılar ince dokunmuş «Çinko» denilen peşteimal bağlar, başlarına, omuzlarından dökülecek şekilde, havlu alırlar. Yüzlerini yazma (dolak) ile kapatırlar.

Gençlerle yaşlıların yazmaları farklıdır. Yaşlılarınki daha kalın, genellikle koyu renkli, büyük çiçekli, gençlerinki her renkten, kenarları çer-

çeveli, ağaç yaprağı desenlidir. Sonuncular oylanınca buna oyaly dolak denir ki çoğunlukla bayramlarda ve düğün günlerinde başa alınır.

Çarşafın altından zıbın giyilir. Zıbınlar pazen, keten ve ipektir. Yaşlılar pazeni seçerler. Yaşlı bir kadının keten ve ipek zıbın giymesi hoş görülmez. Çoraplar yün veya ipliklidir. Yün çoraplara renkli iplerle türlü geometrik şekiller işlenir.

Yukarıda bildirilen köy ve kasabaların dışında kalan yerleşme yerlerinde kadınların yüzleri açıktır. Geniş bir zıbın altında bol bir şalvar bulunur. Bele kuşak bağlanır. Entari bazan üç etekli olur. Entari renkleri koyu ve gözalcidir. Genç - yaşlı giyimi farklı değildir. Buralarda kızların evleninceye kadar başları açık kalır. Arada bir yazma örtenler bulunur. Gerdek gecesinin sabahında komşu kadınlar gelini görmeye gider. Basit bir törenle gelinin başı bağlanır. Buna «Baş Bağlama» denir. Geline uygun hediyeler verilir. Pişirilen yemekten yenir. Sıra gelinin başına konulacak olan kulluk, (Köbe, Köllük) hazırlanışına gelir. Bir fesin tepesine gümüş taç dikilir. Fesin alın tarafına birkaç adet altın para veya penez sarkıtılır. Gelin fesi başına geçirir. Bunun üzerine büyük bir puşu sarılır. Böylelikle gelinin başı bağlanmış olur.

Hekimhan, Akçadağ ve Arapkir köylerine ait olan bu giyim dağ köylerinde başkalaşır. Oralar da fesin etrafına puşu değil «Bürük» adı verilen geniş, beyaz bir tülbent sarılır. Ayrıca kolları içine alan ve omuzdan dökülen beyaz bir «Kolçak» takılır.

Ayakkabılar erkek ayakkabılarından pek farklı olmaz.

Bundan önce şehirde ve yakın köylerde kadınlar pabuç denilen oldukça yüksek topuklu bir ayakkabı ve kundura giyerlerdi. Varlıklı olanlar ayaklarına sarı renkli çizme geçirirdi.

ÇOCUK GİYİMİ

Kız, oğlan bütün çocuklar zıbın giyer (Yarım asır öncesi şehir ve yakın köyler de aynıdır). Büluğ çağına girince kızlar, kadınlar gibi giyinmeye başlar. Erkek çocuklar bazan onsekiz, yirmi yaşına kadar uzun entari (zıbınla) dolaşır. Bacakta uzun, paçaları düğmeli veya bağlı, kalın bez don bulunur. Bu aynı zamanda şalvar yerini tutar.

ERKEK GİYİMİ

Erkek giyimi kısa süre içinde büyük değişikliklere uğramıştır. Yarım asır öncesinin şehir giyimine göre köylerdeki erkek giyimi çok basit ve ilkelik taşır. Tüm köyler birbirinden farksızdır. Başta fes (Fes etrafına yazma veya renkli patiska veya pazenden «Çit» denilen tahminen yarım metrekairelik bez parçaları sarılır.) Sırtta aba, bacadta ayakbileğinden düğmelenen veya bağlanan bez don; yakasız bir gömlek veya uzun entari (zıbın) giyilir. Bel kuşaklıdır. Ayakta çarık vardır. Çarık iki türdür: Ham çarık, «Hasıl çarık». Ham çarık inek ve öküzün baş derisinden yapılır. Kuruyan deri ıslatılır. Yanlarına eşit aralıklarla delikler açılır. Burun ve yan kısımları içe kıvrılır. Aynı derinin kenarından alınan ve adına «Sırım» denilen deri parçası açılan deliklerden sırayla gerilir. Ayağa geçirilen çarık bilekten çaprazlama bağlanır. «Hasıl» çarık basit bir işleme tabi tutulur. Daha dayanıklıdır. Yapılıştta bir fark bulunmaz.

Yukarıda anlatılan erkek giyimi uzun ömürlü olmamıştır. Ceket ortaya çıkmıştır. Ayağa ayakkabı giyilmiş, bacadta şalvar takılmıştır. Şalvar da üç çeşittir: Kıl şalvar (Keçi kılından, el tezgâhında dokunur), kumaş şalvar, şayak şalvar. Sonuncusu mavi renklidir. Cep ve paça kenarları

sarı renkli, ıslıdır. Her üç şalvarın yapılışı aynıdır. Paça ancak çorap ayaktayken girecek kadar dardır. Orta, bazan dizkapaktan daha aşağıya sarkar. Bu kısma «Peyik» denir. Şalvar bele «Şalvar bağı» denilen uçkurla bağlanır. Uçkur yün veya iplikten örülür. Bunun peşinden «Sako» adı verilen bir çeşit palto giyilmeye başlanmıştır. Yeleğin de ortaya çıkışı bu zamana rastlar. Yelekler çeşitlidir. Sırma işlemeli olanlar vardır, düz olanlar vardır. İşli olanların bir yanından öteki yanına saat köstekleri uzatılır. Bu daha çok şehirde, varlıklı olanlara özgü bir giyimdir.

Şalvar, ceket ve palto ortaya çıkınca köylerdeki giyim büyük bir karışıklığa uğramıştır. Şalvarın üzerine aba, ceket giyenler olduğu gibi, zıbın üzerine yalnız ceket geçirip bacadta beyaz uzun don giyenler görülmeye başlanmıştır. Ayağa daha hafif olan yemeni takılmıştır. Yemeni ham deriden yapılan bir ayakkabıdır. Renkler kara, kırmızı ve vişneçürüğüdür. Bunun yanında kundura görülmeye başlanmıştır. Kunduralar bugünkü iskarpinlerden pek farklı değildir. Kışın giyilene «Kış kundurası» adı verilir. Kar ve buzlu havalarda ayağın kaymaması için kunduranın topuğuna ince nal biçiminde «Nalça», tabanına «Buz mihı» (Bugün topaçların ucundaki çivi) çakılır.

Çorap dizkapağı bulur. Böyle yün çoraba

Malatya'nın Arapkir çevresinin köylü giyim - kuşamını gösteren bir fotoğraf

(1940)

Halk Hekimliği :

TIP TARİHİMİZDE NEVRUZİYE

Yazan : Dr. Ayşegül DEMİRHAN

İst. Üniv. Tıp Fak. Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Ass.

Giriş: Tıp tarihimizde adı çok geçen **Nevruziye**, stimulan ve afrodizyak olarak kullanılmıştır. Osmanlı saraylarında çok kullanılan bu preparat, macun tipinde bir ilâttir. Fakat bu preparat tipi artık günümüzde görülmemektedir.

Tarihçe: Nevruziye Osmanlı saraylarında çok kullanılan bir macundu. Bahar tebriknamesi olarak kabul edilen bu preparat, sınırları kuvvetlendirici, uyandırıcı olarak bilinir ve bundan bir miktar yiyenlerin o yıl içinde yılan, akrep gibi zararlı böceklerin sokmalarına karşı korunacaklarına inanılırdı (2). Nitekim hekimbaşılar eski Yılbaşı olan 9 Mart (yeni takvimle 22 Mart) günü hazırlattıkları macunları renkli kurdele ve tüllerle süslenmiş çeşitli kaplarda padişaha ve devlet büyüklerine sunarlar ve karşılığında çok çeşitli hediyeler, samur kürk bile alırlardı (1, 2, 3). Nitekim H. 1226/M. 1811 tarihli bir belgede Nevruziye takdim eden Hekimbaşı **Mustafa Efen-di'**ye samur kürk giydirildiği kayıtlıdır (1). Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Nevruziye sunulan kimseler arasında padişah, sadrazam, şeyhülislam, paşalar, kazaskerler, İstanbul kadısı gibi yüksek kişiler bulunurdu.

Osmanlı saraylarında çeşitli hekimler tarafından çeşitli bileşimlerde nevruziyeler yapılmıştır ki bunlardan H. 1305/M. 1887 tarihinde ya-

«Dizleme» adı verilir. Çoraplar şalvarın üzerinde kalır.

Yakın tarihlerde gençler bu giyimde bazı değişiklikler meydana getirmiştir. Koyu renkli şalvarın rengine zıt düşen ceket, dar yakalı beyaz, ipek gömlek, şalvarın üstünden sarkacak şekilde bağlanan beyaz, ipek kuşak, boyuna yine beyaz puşu (ipek), ayağa yandan bağlı, «Tek çatlı», ökçesi basık ve yüksek topuklu yemeni.. erkek giyimine bir çeşit yenilik getirmiştir. Daha çok giyimine özen gösteren gençler tarafından benimsenen bu giyim pantolon yaygın hale gelinceye kadar devam etmiştir.

Bugün de köylerde şalvar giyenlerin sayısı az değildir. Şehirde bile yaşlılardan, rahatlığı dolayısıyla, şalvar giyenler vardır.

pılmış bir tanesinin bileşimini örnek olarak veriyoruz:

Karanfil, Yenibahar, Zencefil, Zulumba, Karabiber, Kırımtartar, Kişniş, Havlıcan, Kebabe, Hindistan Cevizi, Anason, Hıyarşembe, İyi Sakız, Zağferan, Darçın, Udükahir, Çöpçini, Hardal, Çivit, Meyan Balı, Tiryak, Sarı Halile, Raziyan, Kimyon, Zerdeçal, Darçın Çiçeği, Çörek Otu, Darifüfül, Ravend, Limon Tozu, Kakule, Vanilya, Tekke Mersini Tohumu, Portakal Kabuğu, Şeker.

Sonuç: Nevruziye denen ve Osmanlı saraylarında çok kullanılan bu macun tipi preparat, hernekadar günümüzde kullanılmıyorsa da onun yerini baharatçı dükkânlarında yine buna benzer tipte başka maddeler almıştır. Nitekim bazı aktarlarda bileşimi tam olarak bilinmeyen ve her derde deva diye satılan bazı macunlar vardır ve bunlar halk arasında bugün de çok kullanılmaktadır. Biz bunların bileşimlerini yeterli şekilde elde edemedik. Çünkü her aktar kendine özgü bir preparat hazırlamaktadır ve aynı zamanda bunların bilimsel olarak analizlerini yapmak oldukça zordur.

KAYNAKLAR

- 1) Başbakanlık Arşivi Belgeleri: Sıhhiye Defteri, No. 257. Tarih H. 1226/M. 1811.
- 2) Baylav, N : Eczacılık Tarihi. İst. 1968.
- 3) Bayrı, M. H. : Halk Âdetleri ve İnanmaları.
- 4) İzzet (Kumbaracızade): Hekimbaşı Odası, İlk Eczane, Başlala Kulesi, Kader Mat. İst. 1933.
- 5) Şehsuvaroğlu, B.N. : Anadolu'da Dokuz Asırlık Türk Tıp Tarihi. İst. 1957.
- 6) Şehsuvaroğlu, B.N. : Eczacılık Tarihi Dersleri, İst. 1970.
- 7) Musahipzade Celal: Eski İstanbul Yaşayışı, İst. 1946.
- 9) Ünver, A.S. : Osmanlı Türklerinde Hekimlik ve Eczacılık, Farmakoloğ Derg. Sayı. 21. 1951.

Eski İstanbul'dan :

PÜSKÜLÜN MARİFETİ

TFA (321) NİSAN 1976

Yazan : Malik AKSEL

Yıllardan sonra onu İstanbul'da Şehzadebaşı'nda görünce şaşırıp kalmıştım. Bu Tunuslu bir ak Araptı. O da Türk göçmenler gibi Balkan Savaşında önce İzmir'e sonra İstanbul'a gelmişti. Osmanlı İmparatorluğu'nun uzak köşelerinden gelen bu garip sanatçılar biraz da kendi memleketlerinin âdetlerini de bu şehre getiriyorlardı. Tunuslu Hacı Abdülvehhab diye adı anılan bu adam gerçekten görülmemiş bir sanatçı idi. Bu adamın başında hamam taşı gibi basık bir fes bulunurdu; püskülü de uzunca bir iple fesin ibiğine bağlanmıştı.

Abdülvehhab'ın üzerinde harmaniyeye benzer deve tüyü bir elbise, bir de kakulete vardı. Ayaklarında ucu kalkık sarı yemeniler.. Yıllarca sanatı ile geçinen bu uzun boylu, hafif çenber sakallı, ablak yüzlü adamın, elinden eksik olmayan kaba saba kalbura benzeyen bir tef de, onun fesi, püskülü gibi yanından ayrılmıyordu. İki karış enindeki bu büyük teften derin bir kuyudan çıkan sesler gibi tok sesler çıkardı.

İlkin okşar gibi elini tefin üzerinde gezdirirdi. Yavaş yavaş Hacı Abdülvehhab'ın çevresini kadın erkek, çoluk çocuk, bir kalabalık sarardı. Bu kalabalık yavaş yavaş büyüdü.

Hacı Abdülvehhab'ın elinde bu büyük tefin sesi yükseldikçe yükselir. Bir ara bu sanatçı — Yallah!...

Der demez başını bir değirmen taşı gibi döndürür, püskül de yavaş yavaş havaya kalkar. Sanatçı vecd içindedir. Püskül fırıldak gibi döner, kendi de hafif hafif raks eder. Seyirciler hayret içindedir. Artık püskül havada dimdik durmadır. Bu garip adam sonunda tefin ortasına bir fiske vurur ki, bu, son, bitti demektir.

Artık Hacı Abdülvehhab bu elek gibi tefle parsa toplayacaktır. Ama seyircilerin çoğu birer birer sıvışıyorlardır. Bu sanatçı buna da alışkıtır. Üç dört seyirci ona beşer onar para verse yeter de artar bile..

Bu tefli Hacı çoğunlukla Yenıcamı meydanında, ramazanlarda ise Şehzadebaşı Bozdağan ke-

Tunuslu Ak Arabın püsküllü fesıyla Malik Aksel tarafından çizilen bir resmi..

meri çevresinde görünür. Çocuklar onu görür görmez Hacı Baba, diye etrafını sararlar. O tefini çalsın çalmasın, bulunduğu yerde cümbüş vardır.

Herkesin merakı onun püskülünde. Bunu başında nasıl döndürüyor, ve sonunda nasıl dimdik tutabiliyor. Hacı Abdülvehhap tef çalıp püskülünü havada çevirdikçe çocuklar da onun gibi başlarını döndürüyorlar, elleri ile de püsküllerinin dönüp dönmediğini yokluyorlar. Hele kadınlar bu marifetli Hacıya hayran. Bu Hacı nasıl bu görülmemiş oyunu oynayabiliyor.

Bu yabancı adam sade püskülünü döndürüp tef çalmıyor, arada bir de bir şeyler söylüyor. «Subh fi fil harrara, teşrebüssigarra, bintissahara, mahbubülayni». Daha buna benzer şeyler tekrarlıyor. Nedense halk arasında Arapça bir şeyler söylendi mi el kaldırıp âmin! diyenler de bulunur. Hele çarşafli ihtiyar kadınlar Arapça bir şeyler işittiler mi onu dua sanırlar.

Ama bundan kuşku duyanlar büsbütün yok değildir. Bazan biri kalkar, hem raks, hem tef; hem dua bir araya gelir mi, der. Bu adama bir şeyler de sorulamıyor. Türkçe bilmiyor. Yahut öyle işine geliyor. Yalnız elek gibi tefi uzatıp para toplamağa çalışırken şakalar etmesini de biliyor.

— Ya ahi para yok, akıl çok, para var akıl yok?

Çocuklar hep birden..

— Ya hacı fiş fiş, para mafiş!

Diye karşılıklı bulunurlar. Bununla beraber sevap diye onu boş çevirmeyenler de var. Böylece uzatılan tef hiç bir zaman boş kalmaz. Bu arada tartışmalar da eksik olmaz. Seyircilerden biri ben her cuma tekkeleri dolaşırım. Orada da böyle kalbur gibi zilsiz tefler bulunur. Bunlara mazhar denir bunların bazılarının halkaları on sekizdir. Bu da «Hay» ismi şerifine işaretlidir. Küçüklerine «nevle» denir. Yine bir çeşit teflere de «daire» adı verilir. Bunlar da zilsizdir. Zilsiz, pulsuz olanlar günâh sayılmazlar.

Bir başkası da şöyle mutalâada bulunur:

— Musiki âletleri tekkeye girdi mi, adları değişir.

Düdük, kaval, mızmar hepsi, birdir. Yahut ufak farkla ayrılırlar. Mevlevî dergâhına girdi mi ney adı alır, kutsallaşır, kaval Nay-ı mevîlânaya döner. Kudüm, çingene elinde ise çifte nâra dümbelektir. Tekkede kudümüşeriftir. Tef de mazhar mizher adı alınca yücelir. Burada keramet biraz da isimde. Nitekim halk bunu şöyle dile getirir.

Mevleviler ney çalar ka'diriler dümbelek
Bektaşiler mey içer bıyığından süzerek

Yine bir başkası :

— Peki, ama, yanılmıyorsam sanki bu hacının ağzından çiğara sözü geçiyor, bilmem buna ne dersiniz. Yoksa bu Hacı bizimle alay mı ediyor. Hem püskül sallıyor, hem de avuç dolusu para topluyor. Sonra da uydurma bir şeyler söylüyor...

Seyirciler arasında yaşlıca bir adam :

— Günâha giriyorsunuz, bu kum Arabı değil Mekke hocası. Bu ak Araptır. Ağzı dualıdır.

İstanbul'da ahşap mahalleler arasında görülün bu sanatçı daha sonra Rumeli ve Anadolu'da da birçok şehirler gezmiş, sonunda tekrar İstanbul'a gelmiş.

Hacı Abdülvehhap yine de durmadan sanatını icra ediyor. Ama nede olsa eski hali kalmamış. Vücudu hantallaşmış. Başını döndürürken başı da dönüyor. Bir kenarda dinleniyor.

Kimisi ona, âşık der, kimisi derviş, kimisi sanatçı, yahut seyyah. O da bir zaman sanat rüzgârı ile Şehzadebaşı'na uğramış, sonunda da ufak bir hâtırası dahi kalmadan göçüp gitmiştir.

DERGİMİZİN SATIŞ YERLERİ

İSTANBUL'DA :

1 — Elif Kitabevi, Sahaflar, No. 4, Beyazıt - İst.

2 — Çantay Kitap ve Kırtasiyeevi, Koska, Belediye dükkânları, Beyazıt - İst.

3 — Enderun Kitabevi, Beyazsaray, Zemin Kat, No. 46, Beyazıt - İst.

ANKARA'DA :

1 — Aydın Kitabevi, Kocabeyoğlu Pasajı, No. 64 - 68, Yenışehir - Ankara.

2 — Bilgi Kitabevi, Sakarya Caddesi No. 8, Yenışehir - Ankara.

3 — Hat Kitabevi, Soysal Pasajı, II. Çarşı katı, No. 6, Yenışehir - Ankara.

4 — Dergâh Kitabevi, Zafer Çarşısı, No. 30, Yenışehir - Ankara.

KONYA'DA :

1 — Yeni Kitabevi, Hükümet Alanı, Konya.

TRABZON'DA :

1 — Dost Kitabevi, Uzun Sok. No. 133/A Trabzon.

ERZURUM'DA :

1 — Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Ankara Folkloru :

KALECİK HACI KÖYÜ BİLMECELERİ

Derleyen : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

1 — Çarşıdan alınmaz, çevreye (mendil) koyulmaz, tadına doyulmaz. (Uyku)

2 — Yol üstüne saç koydum, geleni gideni aç koydum. (Oruç)

3 — Bir küçücük fil taşı, kaldıramaz bin kişi. (Ateş)

4 — Açıldı sandık, döküldü fındık. (Koyun dışkı)

5 — Uzundur kuyu, gümbürder suyu, alan alır, içen ölür. (Çifte, mavzer)

6 — Dağdan gelir, taştan gelir, iyerlenmiş aslan gelir. (Sel)

7 — Dağdan gelir tank gibi, kolları budak gibi, eğilir su içer, bağırır oğlak gibi. (Kağrı)

8 — Dana t....., sarkar aşağı, bunu bilmeyen tuzcu eşeği. (Patıcan)

9 — Babası erkek, kuzusu dişi. (Âdem ve Havvâ)

10 — Anayınki bitişik, babayınki dört parmak. (Kadınlarla erkeklerin kıyamda duruşları)

11 — Çık demeden çalıya konar. (Güneş)

12 — Yol üstünde kitli sandık. (Mezar)

13 — Ağzı açık, aya bakar. (Dibek)

14 — Ebem yaylanıp yattı, dedem sallayıp soktu. (Dibek ve tokmak)

15 — Dağdan gelir takır takır, eve gelir tezgâh dokur. (Hayvanın gevişlemesi)

16 — Fini fini ufak sini. (Mercimek)

17 — Bir sarıgım var, sararım sararım bitmez. (Yol)

18 — Bir, ne; beş, ne; gıcındaki yaş, ne. (Allah, namaz, taharet)

19 — Çalının dibinde bir yumruk hamurum var. (Tavşan)

20 — Pır pır uçar, ak ak sıçar. (Pamuk circiri)

21 — Telsiz telefonsuz, söz söyler, cansız. (Radyo)

22 — Bir toklum var, otlar otlar doymaz. (Traş makinası)

23 — Bir ahır dolusu eşeğim var, hep çükü eğri. (Pancar)

24 — Altı demir, üstü demir, içinde güzel emir. (Köy çöreği)

25 — Altı tahta, üstü tahta, içinde kötü köfte. (Kaplumbağa)

26 — Bilmece bildirmece, resim yapar gündüz gece. (Ayna)

27 — Fili fili filce, biraz burnu eğrice. (Nohut).

28 — Dam üstünde gırağı, düp düp atar yüreği. (Hırsız)

29 — Geriden baktım ak baş, yanına vardım süt baş. (Mantar)

30 — Geriden baktım alıt bulut, yanına vardım demir kilit. (Karpuz)

31 — Şu tepede kaz oturur; biri kalkar, biri oturur. (Terazi)

32 — Şu depenin öte yüzü, beri yüzü, kınalı keklük izi. (Kur'an)

33 — Başı tarak gibi, kuyruğu orak gibi. (Horoz)

34 — Şip şip sütünne, en küçüğü onun üstüne. (Öküz pisliği)

35 — Dalı aşşağı, kökü yukarı. (Öküz kuyruğu)

36 — Dibi göl, üstü göl. (Lamba)

37 — Nişadır dört duvarı ışıdır. (Mum)

38 — Anamın eskisi, babamın küsküsü, yaş girer, kuru çıkar. (Fırın süpürgesi)

39 — Toprak altında enikler. (Patates)

40 — Bir koyunum var, her yer yayılır, taşlı yer yayılmaz. (Tırpan)

41 — Üstünden çayır biçilir, altından su içilir. (Koyun, keçi)

42 — Sarı öküz yattı kalkmaz, kara öküz gitmez. (Ateş ve duman)

43 — Vicillinin vicillisi, gıcırının gıcırısı, yarı cansız, yarısı canlı, yarısı yenir, yarısı yenmez. (Kağrı, öküz)

44 — Çık çıkı çıkıda, uzun kavak cingildar, kökü benim elimde. (Çıkrık)

45 — Hazretî Ali'nin laklı, üç başlı, on ayaklı (Adam, öküz, saban, boyunduruk)

46 — Cansız canlıyı tutmuş, kuran gelmeyince koyurmamış. (Kapan)

47 — Yerde gelin gezer, yedi gelinden güzel. (Saban demiri)

48 — Dışarda bir kişi, tepesinde dişi. (Öğendire; nodul; inbal)

49 — Tülü yüzlü, kırk gözlü. (Çarık)

50 — Sapı sallanır, dibi kılınır. (Kırman)

51 — Terazi kılıklı, yüzbün delikli. (Bal)

52 — Burdan attım kılıcı, Halep'ten çıktı bir ucu. (Şimşek)

- 53 — Al ama, alma değil, kat kat ama börek değil. **(Soğan)**
- 54 — Yer altında kızıl ibik. **(Pancar)**
- 55 — Kayada kalbur asılı. **(Kulak)**
- 56 — Pencerede pisik yatar, kulağını kısıp yatar. **(Makas)**
- 57 — Yassıdan sonra uzunum arkana. **(Kapı sürgüsü)**
- 58 — Allah yapar yapısını, demir açar karpısını. **(Karpuz)**
- 59 — Gelir liylli, gider liylli, bir ayağının üstünde durur liylli. **(Kapı)**
- 60 — Yeşildir abası, aldır küpesi, bunu bilmeyen eşşek sıpası. **(Biber)**
- 61 — Anayın (ana) duvağını kim açtı. **(Nikâh)**
- 62 — Ağız var, ha ho; deliği var, vizzov; kulpu var, çito. **(Yayık)**
- 63 — Kız havayı havayı, yüksek yapar yuvayı; dövümcüler dövmeyiz, kuyumcular dökmeyiz. **(Örümcek ve ağı)**
- 64 — Kanadı var. Kuş değil, boynuzu var, koç değil. **(Kelebek)**
- 65 — Sap yerde, sandal yuva **(Deve)**
- 66 — Dam ardında dana böğürür, ho dedikçe gene böğürür. **(Yellenme)**
- 67 — Yular vurdum sıpaya, hopladı çıktı tepeye. **(İğne, iplik)**
- 68 — Göz bakar, el biçer. **(Yazı)**
- 69 — Masal masal mani masal, oturmuş baklava keser, açlık ver dediydim, gözüme bakar. **(Fâre)**
- 70 — Sarı tavuk dalda yatar, dal kırılır yerde yatar. **(Ayva)**
- 71 — Yazın gök, kışın gök, bilmeyenin ağzına kak. **(Çam)**
- 72 — Biri der vay başım; biri der vay belim, biri de der dayanalım kardaşım. **(Ağaç, direk, ok)**
- 73 — Haşeri haşeri gıcı damdan dışarı. **(Çörten)**
- 74 — Akşamaca kar yalar, sabahaca yıldız sayar. **(Kazma)**
- 75 — Bir ebem var, üç cebi var. **(Kaşıklık)**
- 76 — Akşam yıkılır, sabah yapılır. **(Yatağın yapılması)**
- 77 — Bir gelinim var, gelenin gidenin elini öper. **(Kapı)**
- 78 — Hed dedim, hud dedim, git şuraya yat dedim. **(Köpek)**
- 79 — Ağız kıllı, içi ballı. **(Muşmula)**
- 80 — Suda yazılır, karada büzülür. **(Kirpi)**

- 81 — Bir çarşafım var, karaya serilir, suya serilmez. **(Kar)**
- 82 — Anasız yavruyu kim çıkarır. **(Kaplumbağa ve yılan)**
- 83 — Hey hellice hellice, anası gök donnuca, kızı şeker dillice. **(Aşı iğde)**
- 84 — Üç ayaklı kazan, eğrüm büğrüm yolu var, dışarda dalı var. **(Soba, duman, borular)**
- 85 — Aldır abası, yeşildir küpesi, bunu bilmeyen eşşek sıpası. **(Vişne, Kiraz)**
- 86 — Allah'tan korkmaz, cennetten çıkmaz. **(Çocuk)**
- 87 — El kadar kamtak dağdan domuzu indirir. **(Baş tarağı)**
- 88 — Dam ardında düğüncü. **(Karıncı)**
- 89 — Karanlık yerde kadı oturur, kulaklarını sallatır oturur. **(Kazan)**
- 90 — Bir dayım var metten, sakalı var etten, şimdi gelir görürsün, güle güle ölürsün. **(Horoz)**
- 91 — Cansız canlıyı tutar. **(Yular)**
- 92 — Kat kat yatak. **(Kelem, lahna)**
- 93 — Sap yer, saman sıçar. **(Biçerdöver)**
- 94 — Bir cevizim var, sayarım sayarım bitmez. **(Yıldız)**
- 95 — Dam üstünde uzun gelin. **(Baca)**
- 96 — Kapısı yok çıksam baksam, bacası yok ateş yaksam, burda kime yalvarsam. **(Mezar ve ölü)**
- 97 — Elsiz ayaksız kuyu kazar. **(Su damlası)**
- 98 — Bir çanak yoğurdum var üç renk. **(Göz)**
- 99 — Duâsız büyümez. **(Müslümanlıkta sakal bırakma)**
- 100 — Uzar kısalmaz, kesersen kalkmaz. **(Hayvanlar)**
- 101 — Yazın gelir, kışın gider. **(Göçmen kuşlar)**
- 102 — Kolu var adam değil, konuşur kansız. **(Gramofon)**
- 103 — Hasan Ağa'nın katırı, cümle âlemi götürür(r). **(Köprü)**
- 104 — Çalı dibinde mum yanar. **(Sarı çiğdem)**
- 105 — Sarıdır safran gibi, okunur Kur'an gibi. **(Altın)**
- 106 — Yağışta çıkar, kurakta kaçır. **(Solucan)**

Kaybettiğimiz Değerler :

MUSTAFA TAHTAKIRAN (1906 - 1973)

Yazan : İhsan HİNÇER

Mustafa Tahtakıran, yalnız Bursa'nın değil, bütün Türkiye'nin, hatta bütün dünyanın tanıdığı bir gönüllü Türk Halk Oyunları Ustası idi. 1923 te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile bütün sportif alanlarda seçkin bir kişi olmuş, Bursa'nın Kılıç - Kalkan Oyunu'nu önce yöresinde, sonra da yurdumuzda ve bütün dünyada tanıtmak, sevdirmek olanağını bulmuş bir değerdi.

Tahtakıran, 12.5.1906 gününde Bursa'da doğmuş, bütün ideallerini gerçekleştirmiş ve üç evladını da (Özcan, Ercan, Nurcan) gönülünce yetiştirmiş bir fâni olarak, 3.7.1973 tarihinde yine Bursa'da gözlerini 67 yaşında dünyaya kapamıştır.

Mustafa Tahtakıran, Hoca olan babası Ulucami İmamı Sadık Efendi'nin nezareti altında medrese tahsili görmüştür. Beden eğitimi dersleri arasında Kılıç - Kalkan Oyunları da oynadığı için bu kahramanlık oyununa büyük bir ilgi göstermiştir.

O zamanlar, şimdiki beden eğitimi derslerinin yerini tutan ve medrese öğrencilerinin bedeni kabiliyetlerini artırmak için yaptırılan Kılıç -

Kalkan Oyunu, aynı zamanda Bursa ve yöresindeki düğünlerin başlıca gösterisi haline gelmiştir...

1919 larda Yunan işgaliyle medrese öğrencisi delikanlı Mustafa, 15 yaşında vatan mücahidesi için dağlara çıkmış, Püsküllü Efe'nin safında yer almıştır. Nihayet 6 Eylül 1922 yılında Püsküllü Efe'nin çetesiyle Bursa'ya inmiş, düşmanı doğduğu topraklardan kovalamıştır...

Bursa'nın Kurtuluşu'ndan sonra Kılıç - Kalkan Oyunu'nu öğretme çabalarına girişen Mustafa Tahtakıran, bu yolda kendisini destekleyen Mehmet Kaleli'yle tanışmış elele verip çalışmalarına başlamışlardır...

İki genç, ilk adimlerini 1933 yılında atmış, ilk defa Bursa dışında Kılıç - Kalkanı gösterilerle tanıtmışlardır... 1940 yılında çalışmaları olumlu yönde gelişmiştir. Bursa Sanat Okulunda açtıkları kurslara 100'ün üzerinde genç katılmıştır. Nihayet Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Mustafa Tahtakıran çalışmalarının ilk meyvalarını toplamış, başta Atatürk, İnönü, Bayar, Gürsel olmak üzere yabancı devlet başkanlarının huzurunda

Mustafa Tahtakıran 1928 yılında Kılıç - Kalkan Oyununu canlandırdığı dönemde (sağda)..

Mustafa Tahtakıran'ın cenaze namazında, kurduğu Kılıç - Kalkan Topluluğu elemanları da bulundu..

ekibiyle gösteriler yapmış, başarı ve takdir olarak tebrik edilmiştir...

Mustafa Tahtakıran'ın Kılıç - Kalkan Oyunu'nun yayılması ve sevilmesi için gösterdiği çalışmaları ve çabasının en belirgin örneği, 1940 yılında çalıştığı Bursa İpeklî Dokuma Fabrikasından alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Fabrika sahibi genç Mustafa'ya gönderdiği telgrafta, «İşini çok serdin. Bir ustadın, ama senden yararlanamıyorum. Ben ancak Kılıç - Kalkan şakırtıları paklar. Yetmiş bir usta aldım ve işinden kovuldun.» demiştir. Ancak Mehmet Tahtakıran'ın bu gibi olaylar yaşamamış, o bu iş için kendisini adamıştır.

Mustafa Tahtakıran, komple bir atlet, iyi bir binici, gönlü daima genç olan zengin dağarcığına sahip bir folklorcuydu. Türk sporuna, sıriklarıyla yük taşıma ve bisiklet dalında birincilik ve ikincilikler hediye etmişti. Bu arada Halkevlerinde verdiği Kılıç - Kalkan Oyunları yanında açtığı kurslarla gençlere binicilik öğrenimi yaptırmış, sporun aşılmasında katkısı olmuştur.

Bursa'nın bu değerli çocuğu Baba Tahtakıran'a armağanı Kılıç - Kalkan Oyunu'nu, sa-

hane düzeni içinde bir topluluk oyununa dönüştürmüş, müziğini Kılıç - Kalkan şakırtılarının ritmiyle süslemiştir.

1958 den itibaren uluslararası festival ve yarışmalara, Türk Ulusunu temsil etmek için Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Dışişleri, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı görevlisi olarak Bursa - Kılıç - Kalkan Ekibi ile katılmış, her defasında büyük başarı sağlamıştır. 1960 yılında İngiltere'nin L'langollen Uluslararası Halk Oyunları ve Müzik Festivali'nde Dünya birinciliğini kazanmıştır. L'langollen, İngiltere'nin Wales (Velç) Galler Ülkesi'nin Denbighshire şehrinde her yıl yapılan International Musical Eisteddfod yarışmasının yapıldığı bir kasabadır. 1971 yılında Yüksek Tahsil Türk Folklor Derneği ile birlikte 25. L'langollen Müzik ve Halk Oyunları Yarışması'na katılmak üzere L'langollen'e gittiğimiz zaman, Velçlerin hâlâ Kılıç - Kalkan Topluluğumuzun başarılarını unutmadıklarına tanık olduk. Her yerde Bursa Kılıç - Kalkan Ekibimizin kart - postalları satılıyordu.

Mustafa Tahtakıran'ın Kılıç - Kalkan Takımı,

ARAŞTIRMALARI

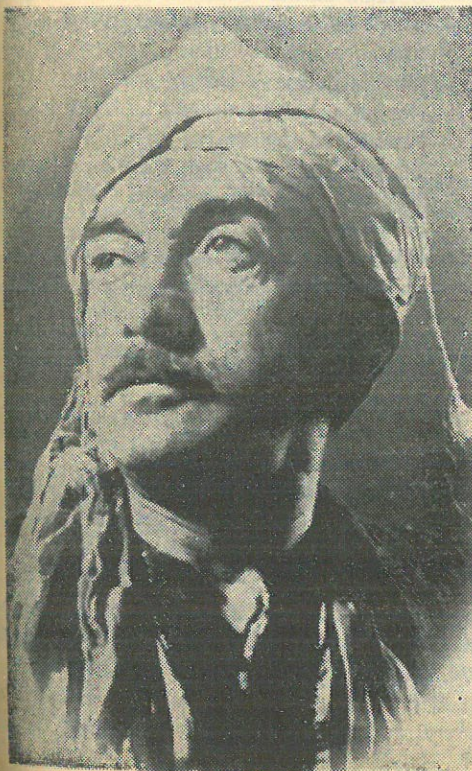
1969 yılında da Tunus'ta yapılan Festival'de yine dünya şampiyonluğunu kazanmıştı. Bunun dışında 1958 den ölümüne kadar geçen zaman zarfında 50 ye yakın yurtdışı festivale katılmıştı. Bunların arasında Pakistan, Fransa, Kıbrıs, Belçika, İtalya, Hollanda, Almanya, Avusturya, İsviçre, Yugoslavya, İspanya, Afganistan, Irak, Danimarka, İsveç, Libya, Fas, Cezayir, Japonya, Malta, Romanya ve Belçika'da festivallerde pek çok defa memleketimizi temsil etmişti.

Tahtakıran'ın ölümü bütün Bursalıları olduğu kadar onun geride bıraktığı genç cengâverlerini de mateme boğmuştur.

Kılıç ve Kalkanları ellerinde, mahallî kıyafetleriyle cenaze törenine gözyaşları dökerek katılan Bursa Kılıç - Kalkan Ekibi, mezarı başında kılıçlarını havaya kaldırıp, büyük ustalarının ruhunu şad edecek şu sözü vermişlerdir :

— «Bu büyük mirasını ölünceye kadar koruyacağız, daha da yücelteceğiz. Şanına lâyık olacağız. Adını lekelemeyeceğiz, bıraktıklarına sadık kalacağız, sana yürekte verdiğimiz sözü tutacağız. Rahat uyu..»

Yetiştirdiği folk dans elemanları ve çocukları bir «Tahtakıran Ödülü» Tesbit Kurulu teşkil

Mustafa Tahtakıran'ın bir portresi

KILIÇ - KALKAN OYUNU NEDİR?

«Kılıç kalkan, özel kıyafetler içinde, iki silâhla (Kılıç-Kalkan) müziksiz olarak yapılan bir folklor gösterisidir.» Kolay gibi görünen, aslında başladığında güçleşen bir oyundur. Zorluğu, müziksiz oluşundan ve her an eldeki kılıçların karşısındaki rakibi yaralayabilecek durumda bulunuşundan gelir. Yoksa oynayana büyük bir heyecan, zevk ve cenk hissi verir. Kılıçların kalkanlara çarpışı ve sürünüşü sırasında ortaya çıkan ses, insanın tüylerini ürpertecek cinstendir. Önceleri sadece iki kişi ile oynanırken, yüzlerce gencin oynadığı bir folk dansı dalı haline gelmiştir. İnsanın yiğitlik hislerini kamçıladığı için seyredene de büyük bir haz ve heyecan verir. İki cengâver karşı karşıya geldiği zaman, birbirine amansızca saldırır, kılıcı ile vurur, kalkanı ile hücumu karşılar. İşte bunun için de bazen yaralanmalar olur. Küçük bir dikkatsizlik bu sonucu verir.

Oyunun ritim ve müziğini Kılıç - Kalkan sesleri oluşturur.

Bu güzel oyunun silâhlarına gelince.. Cengâverin kendisini koruduğu kalkan, çelik saçtan yapılmıştır. Hafif ve mukavim olması için bu madde seçilmiştir. Ağırlığı 2,5 kilo'dur. Kılıç ise özel su verilmiş çelikten yapılmaktadır. Bunun da ağırlığı 1 kilo civarındadır..

etmişlerdir. Bu Kurul, 1974 ten itibaren Bursa Festivali'ne katılan yerli ve yabancı bir ekibe her yıl Mustafa Tahtakıran'ın adını yaşatacak ve çeşitli halk oyunlarını destekleyecek ödül vermektedir. 1974 yılında bu ödül Bursa Festivali'nde en güzel giyimli, beraberlik gösteren ve başarılı Van Ekibi'ne, 1975 de ise yine aynı festivale katılan Macar, Yugoslav ve Romen ekiplerine verilmiştir. Van Ekibi'ne para ödülü, yabancı ekiplere ise birer gümüş Kılıç - Kalkan hediye edilmiştir.

Değerbilir Türk Folk Dans çevreleri ve gençlerimiz, Türk Folkloru'na hizmet edenleri hiç bir zaman unutmayacaklarını, ömrünü Türk Bursa Kılıç - Kalkan Oyunlarına ve Folkloruna adayan Mustafa Tahtakıran'a gösterdikleri bağlılıkla isbat etmişlerdir. Kendilerine hizmet dolu başırlar, 15. Bursa Festivali yaklaşırken merhum Tahtakıran'a da rahmet dileriz

SATICI SÖZLERİ

Yazan : Nail TAN

Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanı

Giriş:

Ticaret Folkloru üzerine ilk araştırmamı 1974'te yayınlamıştım (1). Bu tarihten itibaren Türk Ticaret Folkloru'nun ilgi duyduğum iki konusu üzerinde de çalışarak, araştırmamı bütünlüme doğru önemli adımlar attığıma inanıyorum. Dükkânlara ad verme geleneğine ait yazım da pek yakında Ankara Ticaret Odası Dergisi'nde yayınlanarak araştırmacıların istifadesine sunulmuş olacaktır.

Satıcı sözleri Türk Halk Edebiyatı'nın sözlü geleneğe dayanan önemli malzemelerinden bir bölümünü oluşturmaktadır. Satılan malların reklamını yapmak, alıcılara duyurmak amacıyla genellikle yüksek perdeden bağırlı olarak söylenen bu sözler, nedense folklor araştırmacılarımızın dikkatini yeteri kadar çekmemiştir. Bu konuda tespit edebildiğimiz en yeterli araştırma Prof. Dr. Ahmet E. Uysal'a aittir ve Amerika'da basılmış bulunuyor (2).

Satıcı sözleri, seyyar esnafın olduğu kadar panayı ve pazarıcı esnafının yaratmalarıdır. Ahmet Rasim'in «Sokaklarımızdan eksilen sesler» olarak nitelediği seyyar esnafın sözleri, giderek azalmakta, semt, mahalle pazarlarına yerleşmektedir. Şehir ve kasaba halleri de satıcı sözleri yönünden zengin kaynaklardır.

Satıcı sözlerinin özellikleri:

1. Çoğu sözlü gelenekten öğrenilmiştir. Pek azı doğmacadır.

2. Bağrılarak ve bazı sesli harfler uzatılarak kullanılır.

3. Satılan malları alıcılara duyurmak, reklamını yaparak müşteri çekmek amacıyla kullanılan sözlerdir.

4. Yurdumuzda, sebze ve meyvelerin kaliteleri tecrübeyle yetiştikleri il ve ilçelere göre belirlenmiştir. Bu sebeple, sebze ve meyveler satılırken kullanılan sözlerde il ve ilçe adları çok geçer.

5. Satıcı sözlerinde malın fiyatı sık sık tekrarlanır.

6. Satıcılar kafiyeli, şiirsel sözlere meraklıdır. Bu tip sözler kısa zamanda pazar yerine yayılır.

7. Satıcı sözlerinin çeşitliliği ve kullanılması

oranı, büyük yerleşme yerlerinden küçük yerleşme yerlerine doğru giderek azalmaktadır. Ankara ve İstanbul pazar yerlerindeki söz bolluğunu Düzce ve Hendek pazarlarında görmedim.

8. Bazı satıcı sözleri birkaç sözlerinden örnekler veriyorum. Örnekleri verirken her hafta ve satıcıdan satıcıya değişen mal fiyatlarını mümkün olduğu kadar dikkate almadım. Uzatılan sesli harfleri de yazıya geçirirken satıcının uzattığı kadar yazmamıza imkân yoktu.

Örnekler:

1975 yılı içinde Ankara Şehir Hali, Aydınlık evler ve Dışkapı pazarları ile Düzce, Hendek pazarlarından derlediğim satıcı sözlerinden örnekler veriyorum. Örnekleri verirken her hafta ve satıcıdan satıcıya değişen mal fiyatlarını mümkün olduğu kadar dikkate almadım. Uzatılan sesli harfleri de yazıya geçirirken satıcının uzattığı kadar yazmamıza imkân yoktu.

Birçok malın satışında kullanılan genel sözler:

- Para veren altın bulsun!
- Ucuzluk burda! Ucuzluk burda! Gel, gel!
- Alıver usta! Alıver usta!
- Kiminin parası
Kiminin duası!
- Her hafta burdayım abiler! Al, al!
- Pazarda böylesi yok!
- Bir dostluk kaldı! Hadi bakalım!
- Seç seç. Beğenmezsen para yok abla!
- Al iyisini, çekme tasasını!
- Düşünme dayı! 150 kuruş alt tarafı!
- Bayan 1 liraya! Al, al!
- Haydi kalmasın! Haydi kalmasın!
- Haydi beğen!
- Seçin alın! Seçin alın!
- Seç, seç, seeeç!
- Aaaa! Aaaa! Aaaaaa!
- 150, gidişinden belli!
- Bitsin! Bitsin! Al, al, al!
- Eve gidip camdan atlayacaksınız
Aldatıldım diye yanmayacaksınız!

1. Türkiye'de bazı ticari gelenek ve inançlar: Ankara Ticaret Odası Dergisi S. 12, Aralık 1974, ss. 3-18.

2. Prof. Dr. Ahmet E. Uysal: Street Cries in Turkey, Journal of American Folklore, Texas 1968, July-September, ss. 193-215

ARAŞTIRMALARI

- Sabahleyin sefte 8 lira!
- Yemek serbest! Yimeden alma!
- Müşteriler yesin helâl
Helâl Adanalı Celâl!

Ayva:

- Ayva var, nar var
Yarı yarıya kâr var!
- Ekmek ayvası var!
- Limon ayvası bunlar! Limon ayvası!

Ayşe kadın fasulyesi:

- Ayşe bedavaya! Ayşe bedavaya!
- Kır belini Ayşe'nin! Belini kır da al!
- Sırık Ayşe! Sırık Ayşe!

Armut:

- Sünger armudu bunlar! Lokum, lokum!
- Haydi Ankara armudu, Ankara!

Balıklar:

- Günü gününe abi!
- Hamsiye bak 5 lira!
- Hamsi son model! 75 model abla!
- Hamsiye bak hamsiye! Bir yanından kavurma bir yanından haşlama yap!
- Böyle hamsi böyle! Böyle hamsi böyle!
- Derya kuzusu! Derya kuzusu!
- A! tazesini! Al tazesini!
- Taze hamsi! Taze hamsi!
- Canlı hamsi! Al bebelerine al! Mınış mınış uyusun, tıpış tıpış yürüsün!
- Balığa bak balığa! Al, al, al!..
- Günlük, günlük!
- Maşallah deyin hamsiye! Maşallah!
- 3 kilosu 5'e! Yesin millet!
- Haydi tazeler! Haydi tazeler!
- Karadeniz kuzuları 5 liraya!

Biber:

- Biberimin yoktur kederi
Açlıktan öldü kayınpederi!
- Turşuluk biber 5'e, 5'e!
- Dolmayı seç, dolmayı seç!
- Çarliston biberi abla! Kızart, kızart!

Bıçak:

- Paslanmaz çelik, Bursa bıçakları geldi!

Çilek:

- Kokulu Arnavutköy çileği var!
- Bursa çileği beyim Bursa!
- Rengine kokusuna bak da al!

Çimen:

- Kayseri çimeni burda!

Domates:

- Sırık domates! Sırık domates!
- Yaz elması bunlar! Kırmızı kırmızı!
- Salçalık domates!

Elma:

- Elma düştü abla! Al, al! (Ucuzladı anlamında)
- Üç kilo elma 10 lira!
- Kütür kütür Amasya! Sulu sulu Amasya!
- Amasya! Böyle Amasya!
- Vay maşallah elmaya!
- Elmanın iyisi burda!
- Tatlı, sulu Niğde'nin!
- Amasya elması, kütür kütür, çıtır çıtır!
- Arap kızı 5 liraya! (Sterkin elma satılırken söylendi).
- Elma, elma! Amasya kırmızısı!
- Elmanın kralı burda abiler!
- Elmaya gel elmaya!
- Elmanın iyisi burda! Anlayan alıyor!

Fındık:

- Taze Değirmendere fındığı! Taze taze!

Greyfurt:

- Al, vitamin küpü al!
- Kanlı, canlı greyfurt! Kesin yiyin!

Havuç:

- Beypazarı havucu, abla Beypazarı havucunu!

Hırdavat:

- Bugün vatandaşın dediğine!

İspanak:

- İspanakçılar, pırasacılar!
- 2,5'a börek!
- Şuna bak! Çiçek, çiçek!
- İspanağa bir bakın ispanağa!
- Böreklik ispanak burda!
- İspanağım, kuzu, kuzu!
- Kuzu! Kuzu! Kuzu satıyorum!
- Çubuk bahçelerinden getirdim!

İğne:

- Dikiş iğne, nakış iğne,
Kaynanayı diken iğne!

Kabak:

- Ada'dan (Adapazarı) getirdim helva!
- Kabak! Kestaneli, kestaneli (çekirdekli)!
- Ada helvası abi! Şeker istemez! Tuz ek de ye!

Bize gelen KITAPLAR

● Konya Turizm Derneği: «ULUSLARARASI FOLKLOR VE HALK EDEBİYATI SEMİNERİ BİLDİRİLERİ». 27-29 Ekim 1975 günlerinde Konya'da yapılan Seminer'e sunulan bildirimler. Feyzi Halıcı'nın Önsöz'ünden sonra bildirimleri sunanların adları ve konuları, Kültür Bakanı Rıfık Danışman, Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfi Tokoğlu ve Feyzi Halıcı'nın açış konuşmaları, daha sonra bildirimler verilmektedir. Kitabın sonunda Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal'ın yaptığı İngilizce özetler ve bildiri sahiplerinin ad ve adresleri yer almıştır. Konya Turizm Derneği Yayınları, Konya. 16,5 X 20 cm boyunda, 410 sayfa, 60 (kuşe kâğıda basılmış olanı 100) lira.

- Yatak limon yatak!
- Limon sermayesine, limon sermayesine!
- İnce kabuk! Çeşme mübarek çeşme!
- Limon bedava, bedava!
- Haydi limon çok sulu! Suya bak suyaaaa!

Mandalina:

- Çekirdek bulana bedava! Rize'nin bu malı ye de al, Alıııı!
- Çekirdeksiz! Çekirdeksiz dadlı mandalın!
- Çekirdeğe para yok!
- Bayram şekerı geldi! Bayram şekeril (Kurban bayramı öncesi)
- Mandalina değli! Çikolata mübarek! Alın, alın!
- Ayol baksanıza en güzeli burda!
- Kokulu, tatlı king mandalinası! İhraç malı bunlar!..
- Vay mandalın vaaayyyy!

Marul:

- Haydi kıvrıcıklar!
- Marul Yedikule! Göbekli göbekli!
- Marul tereyağlı! Haydi tereyağı satıyorum!

Nar:

- İzmir'in deve dişi narına bak! Kan, kan, kan!..

Patates:

- Ürgüp sarısı! Ürgüp sarısı!
- Sarı patates! Sarı patates var!
- Patateslerim gübresiz! (Suni gübrenin

- Haydi dolmaya, kızartmaya süt kabağı!
- Çiçeği burnunda gör de al!

Karpuz:

- Kesmece karpuz! Kan gibi!
- Tekirdağ'dan geldi! Tekirdağ'ından şeker geldi! Kırmızı şeker!
- Karpuz var! İnce kabuk!
- Diyarbakır karpuzları! Tadımlik değil doyumluk! Yarım dünya!

Kavun:

- Kokulu kavun! Pamukova'nın, Pamukova'nın bunlar!
- Bal, bal, vay anam vayyyy!

Kestane:

- Kestane Bursa! Bursa! Bursa'nın!
- Lezzetli şeker var! Kuzu var!
- Bursa kuzusu al, Bursaaaa!
- İzmir'in şeker kestanesi beyim!
- Kestane kebab, yemesi sevap!
- Bartın şekerı, Bartın şekerı var!
- Bartın kuzusu! Bartın kuzusu!

Kese:

- 2,5 liraya Bursa kesesi!
- Tosya'dan gelen keseler burda!

Kına:

- Bayrama kına! Kurbana kına! Hediyelik kına!

Kiraz:

- Kiraz Yarımca'nın! Hakiki Yarımca kirazı!
- Kütür kütür!

Lahana:

- Lahana dolma için! Lahana sarma için!
- Antep fıstığı ustacığım!
- Semsüün! Semsüün! Çarşamba'nın!
- Dolmaya sarmaya lahana!
- Lahana Samsun! Lahana Samsun!
- Dolmaya, turşuya lahana!
- Kadayıf satıyoz bugün, 1,5'a kadayıf!
- Lahanaacılar, kelemciler!
- Lahana Samsun! Donmamış, üşümemiş!

(Kış mevsiminde)

Limon:

- Çeşme suyu içme, limon suyu iç!
- Çaya çorbaya limon!
- Sulu limon!
- Buyrun, limona buyrun!
- Çaya, çorbaya, hamsiye, dolmaya limon!
- Eski limon eskiiii!
- Limonlar muhayyer! (Muhayyer: Seçmeli, bağenmece)

ARAŞTIRMALARI

patateslerin lezzetini kaçırdığına, dayanıklılığını azalttığına inanılıyor.)

- Ada patatesi! Ada (Adapazarı) patatesi!
- Haydi patatesçiler, soğancılar!

Patlıcan:

- Arap kızı? Arap kızı!
- Çekirdeksiz abla, çekirdeksiz!
- Kemer padlıcanı geldi!
- Gara badılcın, gara gara badılcın! Pazarda yok böylesi!

Pırasa:

- Vay, vay, vaaay! Pırasaya bak pırasaya! Nerde bittin mübarek?

Portakal:

- 2 liraya lokma! Bal mı desem, baklava mı desem?
- Baklava satıyoruz baklava!
- Kan, kan, kan!.. Kan portakalı!
- Haydi baklavadan üstün!
- Kes, kes! Allahını seven yesin! Yemeden alma! Sonradan yanma!
- Gördün mü şekerı? Şeker portakalı!
- Portakal şerbet gibi şerbeeet!
- Alanya lokumu Alanya!
- Vaşington, tereyağlı abi, tereyağlı!
- Al, Alanya yafası al!
- Alanya baklavası kanlı kanlı!
- Hakiki Vaşington portakalı! Çekirdeksiz!

Çok sulu!

- Aldanma! Boyuna bosuna bak da al portakalı!

Salatalık:

- Badem, badem var!
- Akşehir'in bunlar! Nasreddin Hoca'nın köyünün bademi! Seç al! Seç al!

Soğan:

- Kışlık kuru soğan! Altın kabuk! Altın

kabuk!

- Şeker soğan!

Simit:

- Simit tazeee! Gevrek gevrek!

Şeftali:

- Yarma şeftali! Yarma şeftali!
- Bursa'nın kokulu bal şeftalisi!

Tavuk:

- Tavuklar besili, ucuz!
- Köy pilici, köy pilici!

Üzüm:

- Ne üzüm bel! Ne üzüm bel!
- Çekirdeksiz İzmir üzümü! Çekirdeksiz!
- Sulu, tatlı Hasandede üzümü! Haydi Hasandede!
- Çavuş üzümü! Hakiki çavuş üzümü!

Vişne:

- Tatlı, sulu reçellik vişneler!

Yaprak:

- Haydi yaprak İzmir'in!
- İzmir yaprağı, hakiki İzmir yaprağı!
- Beypazarı yaprağı! Beypazarı yaprağı!
- Dolmaya, sarmaya İzmir yaprağı!

Yumurta:

- Köy yumurtası! Köy yumurtası! (Halk arasında sarısı koyu renkli köy yumurtaları, sarısı açık renkli çiftlik yumurtalarına nazaran daha çok beğenilmektedir.)
- Günlük taze yumurtalar!

Sonuç:

Kapalı yerlerde (dükkânlarda) satış yapan esnafın mal satarken söylediği sözler ile tuhafıye, giyim eşyası satan seyyar satıcıların sözlerinden de bir grubun derlenmesiyle bu araştırmanın daha mükemmel hale getirilmesi mümkündür. Zaman ve fırsat buldukça bu konudaki çalışmamızı sürdüreceğiz.

Yıllık abonesi : 36

altı aylık abonesi : 18
liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 5, £ 2, DM 12

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Akraşay — İstanbul, Tel. : 22 49 74

KIZ, ERKEK İLİŞKİLERİ, DÜĞÜN, KIZ ALICI ALAYI

- II -

Yazan : Haşım Şekip İŞİK

Bu türkünün arkasında «Dayler Dayler» türküsünün söylenmesi de bir gelenektir. Kına gecesiyle artık iyice ananın yüreğine kor düşmüş, gelin ise ayrılık özlemini iyiden iyiye duymağa başlamıştır. Türkülerin söylenişi sırasında gelin kalkarak gençlerle çeşitli oyunlar oynayarak eğlenceye katılır.

Köy düğünleri genellikle içkili olur. Hemen hemen her düğünde birkaç tane koyun ya da kuzu kesildiği görülür.

Eskinden gelinin süslenmesinin özellikle bir kadın tarafından yapıldığı ve süslemeden sonra alınına «yapıştırma» denilen yaprağa benzeyen bir süs yapıştırıldığı söylenirse de bugün bu gelenek de giderek unutulmuştur. Şimdi ise köy kızları toplanıp gelini şehirde olduğu gibi süslemektedirler.

Gelinliğini düğün boyunca giyen gelinin yüzüne son gün bir de tül örtülür. Bazı köylerde geline yakın olan genç kız ve gelinler (kız ve oğlanın kardeşleri, eltiler, yeğenler, yengeler ve ahretlikler) gelin gibi süslenip beyaz düğünlük giysiler giyerek ve başlarına gelin telleri takarak düğün boyu geline eşlik ederler.

Damat Tıraşı :

Damat, düğünün son günü tıraş edilir. Tıraş olacağı zaman oğlan evinde içki masaları kurulur. Köyün tüm erkekleri gelerek içip eğlenirler. Damat masalarını arasında bir iskemleye oturur. Berber geldiğinde düğün sahibi tıraşa başlayacağı an berbere, bir çift çorap, mendil, havlu ve para verir. O da bunları havluya ya da mintoşuna ilişitirerek boynuna asar. Tıraşı böyle sürdürür. Bu arada hem içkiler içilir hem de arzulayan kalkıp oyun oynar. Oyunlar genellikle damatla birlikte yapılır. Her oynayan güveyin önündeki tıraş havlusuna para asar. Bu paralar tıraş sonuna kadar güveyin önünde asılı durur.

Trakya'da kız istemeye pazartesi - cuma değil - pazartesi, perşembe günleri gidilir. Nitekim bununla ilgili bir de mani söylenir:

Oya yaparım oya
Ortasından eklerim
Pazartesi perşembe
Dünürleri beklerim

Kına ise cuma günü değil, genellikle cumar-

tesiyi pazara bağlayan gece yapılır. Bunun dışında kalan köyler de vardır. Bu arada damatla oyun oynamak isteyenler, berbere de bahşış vermeyi unutmazlar. En fazla para veren damatla oynamayı hak etmiş olur. Böylece oyun ve içki ile sürdürülen damat tıraşının bazan birkaç saati bile bulduğu görülür.

Gelin Alıcı :

Gelin düğünün son günü alınır. Gelin almayı giden arabalar topluluğuna «Gelin alıcı» denir. Şehre yakın ve yolu düzgün köylerde şehirden tutulmuş minibüslerle oluşan gelin alıcı topluluğu uzak köylerde biraz ilginçtir. Gelin alıcı birkaç römorklu tıraktörden oluşur. Gelin, öndeki tıraktörün römorku içine yerleştirilmiş bir sandalyeye oturtulur, köyün genç kız ve gelinleri de aynı römorka binerler. Diğer tıraktörler ise kız ve oğlan evine biraz daha uzak konuklarla donatılır. Gelin tıraktörü yada minibüsü kilimlerle örtülüp çeşitli yerlerine havlular, peşkirler, mendiller asılır. Daha eski yıllarda gelin alıcı topluluğu at ve öküz arabalarından oluşturulurdu.

Gelin aynı köyden ise ögile üzeri, aşırıdan alınıyorsa gelin alıcı sabahın erken saatlerinde yola çıkar. Gelin alıcı yolu yarladığında bir atlı (buna şerbetçi denir) haberci olarak kız evine gönderilir. Şerbetçi olarak gidecek kimsenin, töreleşmiş bazı gerçekleri bilmesi ve bunları kabullenmesi gerekir. Çünkü kız evine vardığında kendisine türlü hakaretler yapılarak cilk yumurta, olgun domates, eski ayakkabı, ufak odun parçaları vb. atmak olağandır. Şerbetçi, kız evine vardığında, oğlan anasının yolda olduğunu ve selâm söylediğini haber verir. Karşılık olarak da bir ibrik içinde şerbet, bir de yastık alır. Hediyeleri alan şerbetçi son hızla geri döner. İşte hakaretler bu anda başlar. Şerbetçi aldığı armağanları güveyin anasına ve yengelerine götürür. İbrikteki şerbetten içenler bu kez de şerbetçiye armağan olarak para verirler.

Gelin arabalarının önünde davul - zurna çalınır, gençler hora tepeler. Hem eğlenilir hem içilir, ağır ağır kız evine doğru yol alınır. Kız evine gelindiğinde eğlencelerin yapıldığı yere gidilir. Kız tarafı, gelen kadın konuklara lokum sunar. Gelinin bir yengesi de elinde bir ayna ile

ARAŞTIRMALARI

gezer, aynaya bakan konuklar armağan olarak para verirler. Daha sonra, oğlan anası, gelini görmek istediğini söyler. Genç kızlar, gelini getirmek için giderler. En önde yanyana üç genç kızın bulunduğu bir gurup gelini aralarına alarak, Kaynananın yanına getirir. Gelini, kaynanaya getiren kızlar türkü söyleyip oyun oynarlar. Gelini kaynanaya getiren genç kız gurubu üzerlerine kırmızı ya da yeşil bir örtü örtmüşlerdir. Gelin örtü altından çıkıp kaynanasının ve gelen konukların ellerini öper. Sonra bir sandalyeye oturtulur. Yengelerden birisi üç tane şekerin yarılarını geline yedirir. Geriye kalan diğer yarılarını da damada yedirmek üzere saklar. Şimdi sıra «hoşgördüye» gelmiştir.

Bir kadın, başının üzerine büyücek bir sini alır. Önce siniye bir somun ekme konur. Ardından oğlan anası, kayınbabasının geline verdiği armağanı söyler. Önce oğlan sonra da gelin arabaları sırasıyla armağanlarını sunarlar. Sunulan her armağan için hoşgördüğü yapan kadın «bu ..... dan gelin hanıma hoşgördü» diye bahşırır. Her armağan izleyenlere uzun uzun gösterilir. Sunulan armağanlar arasında özellikle ev ihtiyacını karşılayacaklar çoğunluktadır. Bu arada hoşgördüğü yapan kadın, ufak tefek hediyeleri başının üstündeki siniye koyarak daha iyi görülmesini sağlar. Tüm bu töreler yerine getirilirken eğlencelerin ardı arkası kesilmez. Hoşgördünün sonunda köyün kızları, oğlan anasından «kız parası» isterler. Bu parayı daha sonra aralarında pay ederler. Gelinin bulunduğu yerde bunlar olurken erkeklerin arasında da çoğunluk içkili olan türlü eğlenceler sürdürülmektedir. Köy gençleri bu arada gelin alayından bazı şeyler saklayarak güveyi babasından para isterler. Alınan parayı da yaşı on sekizden büyük gençler arasında pay ederler. Bütün bunlar bittikten sonra gelin, anasının babasının elini öper ve en öndeki arabaya bindirilir. Alay hareket ettiğinde kızın anası büyücek bir kaba su koyar, içine buğday atarak gelin arabasının üzerine serper. Böyle yapılırsa gelinin gittiği yerde bolluk - bereket olacağına inanılır. Alıcılar, gelin evinden ayrıldıktan sonra Anadolu'dakilere benzer yol kesmeler olur. Köy gençleri ilk yolu keserler ve aldıkları paraya da - toprakbastı - parası denir. Çoğunluk bu yol kesmeler kavgalara değin varır, köyler arasında uzun süren düşmanlıklara bile neden olur. Bunların dışında yol, köy içinde atılır, köyün dışında ise çobanlar tarafından kesilir. Bunlara da içki, mendil, çevre cinsinden

armağanlar verilerek gönüllendirilir. Yol kesenler gönülleri edilinceye kadar yol kesmeyi bırakmazlar. Kız evinden oğlan evine gelene dek alayın önünde davullar çalar, oyunlar oynanır, içkiler içilir. Kız evine yaklaşıldığında bir kişi gelin arabasına yanaşır ve gelinin ayakkabısını kaparak damada götürür. Damattan bahşışını alır.

Eve varıldığında, gelin arabadan iner, kaynatasının elini öper. Sonra güveye gider ve onun da elini öper. Gelinin bir koluna damat, diğer koluna da bir yenge girer. Damat ceplerinden avuç dolusu şeker çıkarır ve orada bulunanların üzerine atar. Yenge, gelin ve damat çeyizini serili olduğu odaya girerler. Bu sırada çalgılar en hızlı havalarını vurur, herkes el çırpar, birbiri ardından silâhlar (av tüfeği) atılır.

«Eski zamanlardaki düğünlerde, damadın, alayı ev önünde karşılaması ve gelin arabasının öküzlerini bizzat kendisi salarak boyunduruk zelvelerini (çubuklarını) evin damına atması gibi bir geleneğin olduğu anlatılırsa da bu gün artık motorlu araçların etkisiyle unutulmuştur.»
(Gelecek sayıda bitecek)

Trakya düğünlerinde Şerbetçinin gelişi

DİYARBAKIR HALK OYUNLARI

Yazan : Ömer İŞİK

Diyarbakır Halk Oyunları'nın başlıcaları : Delilo, Halay (Govend), Çapık (Çepik), Esmerim (Harani), Çaçan, Meyremo, Dunik, Keşco, Sekme, Şuri mertal (Kılıç - Kalkan), Teşi v.b. dir.

DELILO :

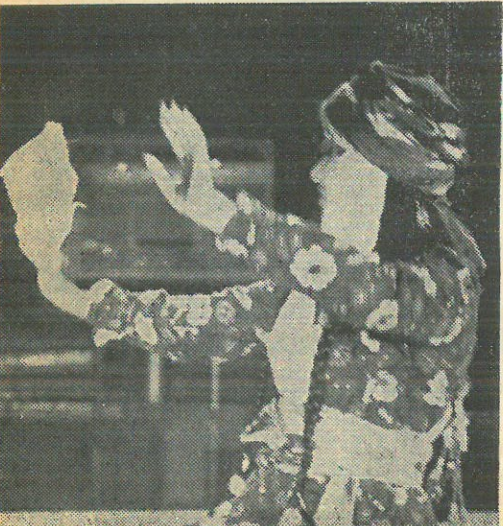
Halay türünden hareketli ve seri bir oyundur. Eller, küçük parmaklardan tutulur. Kollar yere paraleldir. Oyun süresince kollar içten dışa doğru yaylandırılır, veya sert bir şekilde sallanır. Ayaklar, ön ve yan arası bir doğrultuda atılarak öne doğru gidilir. Gidiş sağ ayakla başlar. Dört dörtlük bir oyundur. Önde 4 vuruş yapılırken (sol ayak ile), sert bir sekme yapılır. Sekmeden sonra geliş doğrultusunda geri dönülmez. Bu doğrultuya dike yakın bir şekilde dönülür. Böylece oldukça seri bir yürüyüslü dönüş sağlanmış olur.

Delilo tamamen lirik bir oyundur. Oyun süresince yöre türküsü ve manileri okunur. Oyunda, özellikle kızların helhele basmaları âdettir. Helhele basma (tilili çekme), asırlardan beri yöre halkına malolmuş bir töredir.

Delilo oyununun oynandığı müzikler arasında; Selimo, delilo, tırhanne, lo berde, ayvanda yatan oğlan, v.b. başlıcalarını teşkil eder.

HALAY (GOVEND)

Bu oyun için Diyarbakır'ının aynasıdır desek, yanılmış olmayız. Yöre halkının birliğini,

Diyarbakır oyunlarından bir figür.

dostluğunu, sertliğini, kuvvetini, asaletini, inceliğini velhasıl herşeyini bu oyun aksettirir. Halay hem çok serttir, hem çok yumuşak, narin ve estetikdir. Sol kol, sağ kolun üzerine gelir, içten parmaklar birbirine geçirilir. Kol gergin bir şekilde arkada kalacak şekilde birbiriyle kenetlenir. Bakışlar dik ve serttir.

Omuz omuz verdikten sonra davul - zurna veya davul kaval eşliğinde oynanır. Oyun esas itibariyle 2 kısımdan meydana gelir. Birinci kısım sallanma kısmıdır. Diz kırılarak oynanır. 4 uzun, 2 kısa diz kırma hareketi yapılır. Bu harekette vücut ve özellikle omuzların, ritmik bir şekilde eşlik etmesi şarttır. Omuz titretme erkeklerde hoş görü ile karşılanırsa da; kızların omuz titretmesi yörede pek istenmez. Kızlar genellikle omuz sallamaya yönelmişlerdir; veya düz oynarlar.

Halayın ikinci kısmı, yürümesidir. Oldukça hesaplı, ölçülü ve aynı sertlikte olmayı gerektirir. Sağ ayak üç kez yeri döver. Akabinde sol ayak yere vurulur. Hareket dörde tamamlanmış olur. Sol ayağın çıkarılması veya çıkarılmaması sergovende mahsustur.

Sergovend (halay başı) olmak, daha doğrusu olabilmek; yörede kişiye üstünlük getiren bir haslet olarak kabul edilir. Diyarbakır halkı, davu zurna çalanı her ne kadar hor görmüşse de; Sergovend oynayanı, o ölçüde takdir etmiştir.

Diyarbakır halayının en büyük özelliklerinden birisi de lirik olmasıdır. Maniler yöre lisanınca söylenir.

Halay oynanan başlıca müzikler : Mamo, Gûlo, Valla Keçike, Zıravcı Dik, Nare.

ESMERİM (HARANİ)

Ara müziği hârânî; türküsü kısmı esmerim olan iki müzikli bir oyundur. Sol topuk öne vurularak başlar. Sağ ayak parmak ucunda diz kapağından kasılarak dışa çekilir. Aynı hareket sol ayakla da yapılır. Tekrar sağda yapılır. Diz kırılır. Vücut belden hafifçe öne eğilir, tekrar sol topuk öne vurulur, ve aynı hareketler tekrarlanır. Arada esmerim müziği ile maniler okunur.

Mani sonrasında bu oyunun ikinci kısmına geçilir. Yani yürüyüş kısmı yapılır. Yürüyüş sol ayakta sekme ile başlar. Sağ ayak halay gibi yerlere vurulur, veya sağ - sol - sağ olmak üzere ayak dizden yukarı çekilerek bu hareket yapılır. Diz kırılır, eğilme yapılır. Tekrar sol ayakta se-

İstanbul'da yapılan yarışmaya Diyarbakır Halk Oyunları ile katılan Kadıköy kız lisesi topluluğu.

kılır, ve aynı hareket tekrarlanır. Bu yürüyüş kısmı ekip başına bağlıdır. Yörede genellikle iki defa yapılır. Yürüyüş kısmından sonra, önde aynen başlangıçtaki gibi hareket edilir. Ekip başının komutuna dek önde durulur. Sonra sol ayak sekmesi ile geriye dönülür. Sekmeden sonra sağ, sol, sağ ayak çıkarılır, diz kırılır ve eğilir. Bu geriye dönüş hareketi; öne çıkış hareketi miktarınca yapılır.

Esmerim oyunu, Diyarbakır insanını sevdalılığının samimiliğini duygusallığının içtenliğini sözleriyle söyleyerek değil, adeta haykırarak dile getiren bir oyundur. Esmere duyulan tertemiz hislerin sembolü olan oyunun tanıtmasını şöyle noktalayalım.

**Esmerim biçim biçim
Ölürem esmer için
Alem bana düşmandır
Esmer sevdiğim için.**

ÇAÇAN :

Diyarbakır'ın dağlık kuzey yörelerinin sert bir halay oyunudur. Normal halay gibi sallama (dizkırma) ve yürüme (atılma) kısımlarından meydana gelir.

Sallama gene dört uzun, iki kısa şeklindedir. Bu oyunun sallamasında diz kırmaya ilâveten, ayaklar topuk üzerinde ritmik olarak kalkar iner. Sallama sayısının bazı köylerde üç uzun, iki kısa şeklinde yapıldığı da görülmektedir. Yürüme kısmı sol - sağ - sol şeklinde çapraz bacak atarak, seri bir şekilde öne doğru hafifçe mesafe alınarak yapılır. Çapraz bacak atmadan sonra; sol ayak üç defa yere topuktan parmak ucuna doğru salınım verilerek vurulur. 3. salınımın vuruştan sonra sol ayak ani bir atılım yapar ve sağ ayak yeri dövmeye başlar. Halay gibi son darbe vuruşu, sol ayakla yapılır, ve geri dönülür. Çaçan halayı da lirik bir oyundur.

ÇEPIK (ÇAPİK)

İsmi el çırpmadan alan bu oyun, savaş, kavga ve çekişmeyi sembolize eder. 4'lük bir oyundur. Sağ ayakla başlanır. Sağ - sol - sağ adımlar atılır. Sağ ayakta sekilir, sol ayak sağın yanına yere vurulur, ve sol atılarak devam edilir. Tüm sekme sonrası vuruşlarda ya el çırpılır veya el vuruşları yapılır.

Oyuncular grup, grup saflara ayrılır, veya münferit olarak eşler kendi aralarında vuruşma-

HÜKÜMDAR İLE VEFALI KIZ

Derleyen : Mehmet GÖKALP

Bir varmış bir yokmuş... Deve dellâl iken, kör sıcan berber iken... Karıncalar hammal iken develer insan taşırmış... Anam ocağa südü koymuş, südün kaymağını taşırmış... Üç altın lira alıp çarşıya çıktım, o bucak senin, bu bucak benim diye gezerken bir de baktım ki, altınları cebimden kargalar aşırılmış... Yürüdüm yürüdüm vardım bir köye... Herkes el - ele verip tutuşmuş toya... Toyudu, düğün idi derken vardım bir ülkeye... Bir hükümdar vardı o ülkede ki, cahil olanları hiç sevmezdi.

Hükümdar, kılık - kıyafet değiştirip halk içinde dolaşır, bazı yurttaşlara sual sorar, cevap vermeyen olursa boynunu vurdururdu.

Günün birinde sakalı ak, yüzü pâk bir ihtiyara rastladı. Ona :

«— Dünyada en hızlı giden şey nedir?» diye sordu. İhtiyar mektep görmemiş, kitap okumamış, ne bilsin bu sorunun cevabını... Susmuş. Hükümdar tekrar :

«— Ben bu ülkenin padişahıyım. Ülkemde cahil insan görmektense onların başını vurduramam daha evlâdır. Sana ikinci bir soru daha soracağım, eğer bunu da bilmezsen seni önce bir hafta hapseder, sonra keleni cellâda vurdururum...» demiş. İhtiyar kabul edince Hükümdar :

«— Öyleyse bil bakalım, dünyada en tatlı şey nedir?..» diye sormuş. İhtiyar yine susmuş, doğru dürüst bir cevap veremeyince onu hemen ceptiyelere teslim etmiş ve zindana attırmış.

İhtiyar adamın mektepte okuyan zeki bir oğlu varmış. Babasının hapsedildiğini duyunca hükümdarın huzuruna çıkmış :

«— Padişahım sağ olsun, imtihan olmağa geldim.» demiş. Padişah oturduğu yerden şöyle bir haşmetle doğrulmuş :

«— Oğlum, bak benim şartımı biliyor musun? Eğer sorduğum soruya doğru cevap veremezsen

arı yaparlar. Oyun, kabadayı yürüyüşü, hücum ve çarpma olmak üzere üç ana bölümden müteekkildir. Yürüyüşler oldukça cesaretli ve kavgaya davetkâr bir eda ile yapılır. Bu oyunun en büyük özelliği eşitlik sağlanarak oynanmasıdır. Yani erkek erkeğe, kız kıza oynanır.

Diğer oyunlar da yöreye has bir karakter taşırlar.

ben adamın kellesini vurdururum.» demiş. Delikanlı :

«— Hay hay sultanım, eğer sorunuza cevap veremezsem benim kelleme kapınızda eşik olsun...» demiş. Padişah babasına sorduğu soruyu - bilmeden - ona da sormuş :

«— Dünyada en hızlı giden şey nedir?» diye sormuş. Delikanlı :

«— Bundan kolay ne var : Dünyada en hızlı giden akıldır. Burda oturur Çin'i düşünürseniz, aklınız oraya saniyesinde gitmiş demektir.» diye cevap vermiş. Hükümdar bu genci takdir etmiş :

«— Aferin sana, doğru cevap verdin.» demiş ama delikanlı :

«— Bir soru daha sormaz mısınız hükümdarım?» demiş. Hükümdar :

«— Bak oğlum, sana şartımı söylemiştim, eğer cevap veremezsen senin boynunu cellâda vurdururum...» demiş. O da :

«— Şartınızı kabul ediyorum. Eğer bilemezsem bu boyun sizin kapınıza köle olsun...» demiş. O zaman hükümdar :

«— Dünyada en tatlı şey nedir?» demiş. O da :

«— Dünyada en tatlı şey dil'dir. Çünkü tatlı dil yılanı bile inindan çıkarır», diye cevap vermiş. Hükümdar delikanlıya bir kese altın vermiş. Ama o :

«— Padişahım bir soru daha sorunuz.» diye yalvarmış. Hükümdar :

«— Neden ısrar ediyorsun, şartımın ağır olduğunu bildiğin halde niçin böyle korkusuz davranıyorsun?» deyince, delikanlı :

«— Babamı cahil olduğu için hapse attırmissiniz, birkaç gün sonra da kellesini vurduracaksınız», demiş. Hükümdar :

«— Haa, o ak sakallı adam mı? Öyle insanların tabaam arasında yeri yoktur. Çünkü hiç bir şey bilmiyor. Onun ölmesi daha evlâdır.» deyince delikanlı şöyle konuşmuş :

«— Muhterem hükümdarım, babamın hiç bir suçu yoktur. Suç dedemindir.»

«— Yani dedene mi sormalıydık ona sorduklarımızı?»

«— Hayır, dedem ölmüş, dirilmesi kıyamete bağlı. Ama bütün suç dedemindir ki babamı okula gönderip okutmamış, onu cahil bırakmış. Ba-

bam çok iyi ve ilmi seven bir insan ki beni okutmuş ve yetiştirmiş. Onun için babamı Allah için bağışlayın...» demiş. Padişah :

«— Doğru söyledin delikanlı, suç asil dedende... Ölmüş ama sağlığında babanı mektebe gönderip okutmamış. Baban seni okutmuş olduğuna göre vazifesini yapmıştır. Emir vereceğim onu serbest bırakınlar», demiş ve ak sakallı ihtiyarı bağışlamış.

**

Birkaç gün sonra padişah tellâllarla halka duyurmuş :

«— Her kim geceleyin evinin içinde ışık yakarsa asılacaktır.»

İhtiyarın oğlu o gece amcasının kızı ile geğe girecekti. Yedi yıl birbirini seven iki sevgili o gece bir odada bir araya gelmişler. Evin pencerelerini siyah bir perde ile kapatmışlar, ama damındaki bacadan ışık dışarı sızıyormuş. Devriyeler bu durumu görünce iki sevgiliyi yakalayıp götürmüşler. Zindana atmışlar.

Ertesi gün padişahın huzuruna genç kızı çıkarmışlar. Padişah ona tatlı bir dille :

«— Kızım sen bu fakir adamı nerden buldun? Benim bir oğlum var, seni ona alayım, gelinim ol. Ülkemde istediğin şeye sahip olursun. Cariyeler emrinde olur, Hazinemde altın, gümüş bol, keyfince yaşarsın», demiş. Kız boynunu bükmüş :

«— Padişahım bilir.» demiş. Padişah :

«— Vay seni vefasız vay... Yedi yıldır seni seven adamı böyle bir sözle mi terkedecektin. Alın bunu hapse atın...» demiş. Kızı alıp zindana atmışlar. Sıra delikanlıya gelmiş.

Hükümdarın saray muhafızları delikanlıyı zindandan çıkarıp huzura getirmişler. Padişah önceden tanıdığı bu delikanlıyı görünce hem sevinmiş, hem de üzülmüş... Sevinmiş, onun gibi bilgili bir vatandaşı olduğu için... Üzülmüş, zindana attığı için... Delikanlıya yer göstermiş, oturmuş ve :

«— Sen bilgilili, zeki bir insansın. Bu çirkin kızı sana hiç yakıştıradım. Benim güzel bir kızım var, onu sana vereyim. Eğer kızımı alırsan seni de serbest bırakır ilerde vezir bile yaparım», demiş.

Delikanlı bu sözleri duyunca yüzü allak - bullak olmuş, rengi sararmış solmuş. Hükümdara hitaben demiş ki :

«— Padişahım sağ olsun, ben yedi yıldır sevdiğim kızdan başkasına gönül veremem. Tacınızı ve tahtınızı bana verseniz yine de zindana attığınız sevgilimi isterim.» demiş. Padişah gülümsemiş :

«— Ama oğlum benim emrime karşı duranı ben idam ettiriyorum. Sen benim emrime karşı geliyorsun, kızımı, melek yüzlü bir güzeli almıyor, ölüme bile bile razı oluyorsun. Ben seni akıllı bir genç biliyordum, bu nasıl iş?» demiş ama delikanlı :

«— Yedi ülkenin krallığını bile verseler bu teklifinizi kabul edemem. Eğer niyetiniz beni ölüme mahkûm etmekse, boynum kıldan incedir, emredin cellâda, gelsin boynumu vursun», demiş.

Hükümdar bu cesur ve sevdiğine gönülden bağlı delikanlıya izzet ve ikramda bulunmuş ve :

«— Sen bu sözlerinle aşta vefalı olduğunu, mevki hırsı taşımadığını belli ettin, senin canını bağışladım, ama sevgilini astraracağım. Zaten senin aşkına ihanet etti. Benim oğlumla evlenmeğe razı oldu. Böyle vefasız kızlar anne olursa sonuçları kötüye varır. O ölümü çoktan hakketti», demiş. O zaman genç adam :

«— Padişahım izin verirsiniz size bir temsil anlatayım, yine bu fikrinizden dönmezseniz sevdiğim kızın başı size feda olsun».

Hükümdar kabul etmiş, delikanlı anlatmağa başlamış :

«— Vakti zamanın birinde bir ülkede bir delikanlı ile bir kız birbirini çok severlermiş. Ana ve babaları onların evlenmesini istemediklerinden uzun süre evlenememişler.

Delikanlı beş yıl beklemiş, yine de ana ve babasının bu işe razı olmadığını görünce başka bir kızla sevişmeye ve buluşmaya başlamış.

Bu kız köyün uzağında hapishane gibi dört tarafı kapalı bir ev yaptırmış. O delikanlıyı götürüp o eve hapsedmiş.

Uzun müddet delikanlı orada hapiste kalmış. Günün birinde kız erkek kıyafetine girerek bir ata binmiş ve sevdiği adamın bulunduğu eve gelmiş. Yolda onu Kırk Haramiler görmüşler.. Haramibaşı :

«— Tek atlı tekin olmaz, bu genci takip edin; öldürüp atını ve eşyasını getirin» diye emir vermiş. Peşine bir adam takmış. Adam delikanlının peşinden gidip ona yetişmiş, bir topuz çekmiş, sırtına kuvvetle vurmuş, genç hiç oralı olmamış ;

«— Bre at kuyruğunu sallama!..» diye söy-

Bize gelen KITAPLAR

● Doç. Dr. Neriman Görgünay: «DOĞU YÖRESİ HALILARI». Giriş; Halılarda kullanılan materyal; Kalite, boyut ve desen özellikleri; Teknik özellikler; Zemini geometrik şekillerle dolgu halılar; Mihraplı halılar, seccadeler; Bitkisel desenli halılar; Hayvan resimli ve manzaralı halılar; Literatür özeti; Materyal ve metod; Araştırma sonuçları; Sonuç ve tartışma; Özet (Türkçe ve İngilizce, Literatür. Renkli ve siyah-beyaz 109 adet fotoğraf. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi: 23. 16 X 20 cm boyunda, 152 sayfa, 100 lira.

● İrfan Ünver Nasrattinoğlu: «AFYONKARAHİSAR FOLKLORUNDAN DAMLALAR». Maniler, bilmeceler, tekerlemeler, dualar, bedualar, yağmur duası, gâvur küfürü, helva çekme, gezek, sünnet töresi, diş gölgesi, 90 gün kış hesabı. Yazarın kendi yayını, P.K. 471, Ulus-Ankara. 13,4 X 19,5 cm. boyunda, 48 sayfa, 10 lira.

● Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil: «SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA VE METOD». Yeniden genişletilmiş ve gözden geçirilmiş üçüncü baskı. Önsöz ve Kısaltmalardan sonra Giriş, Temel kaynaklar ve başvurma kitapları, Yöntem konusunda genel görüşler, Başlıca yöntemler ve araştırma örnekleri, Araştırmanın yürütülmesi ve yazılması. Ekler, Konu ve yazar adları ile Yer adları dizinleri, Bibliyografya. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayını, No. 359. 16 X 20 cm. boyunda, 138 sayfa, 10 lira.

● Erdal Öz: «DEDEM KORKUT». Boğaç Han, Salur Kazan, Deli Dumrul, Kan Turalı, Uruz Bey ve Uruz Beyin Tutsaklığı hikâyeleri, şiir ve düzyazı halinde yazılmıştır. Turgut Zaim tarafından resimlendirilmiştir. Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi Çocuk Dizisi: 7. Kitap, 12,5 X 19,5 cm. boyunda, 168 sayfa, 20 lira.

● Samed Behrengi-Hâle Kuntay: «ÜÇ KARA BALIK». Masal. Üçüncü baskı. Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi Çocuk Dizisi: 6. Resimleyen: Mehmet Sönmez. 12,5 X 19,5 cm. boyunda, 72 sayfa, 10 lira.

tenmiş. Biraz daha gitmişler, bir topuz daha indirmiş... Genç hiç başını çevirmeden:

«— Bre at ben sana kuyruğunu sallama demedim mi?» diyerek ata kamçıyı yapıştırmış ve haramiden uzaklaşmak istemiş. Harami yine peşini bırakmamış ama, içinden:

«Bu atlı tekin (boş) değil, Benim topuzlarımdan kılı bile kıpırdamadı!» diyerek yoluna sessizce devam etmiş.

Evin önüne gelince genç attan inmiş, ve haramiye:

«— Ben bu evin içine gireceğim, yarım saat içinde dışarı çıkmazsam atımı al git, senin olsun!...» demiş. Sonra heybesinden çıkardığı kalın çivileri yumruğu ile duvara çakarak evin çatısına çıkmış. Oradan içeri girmiş. İçerden bir «Vay anam!...» çığlığı duyulmuş.

On dakika sonra delikanlı kıyafetindeki genç kız evden çıkmış haramiye:

«— Onun işi bitti, şimdi sıra bende... Sen beni şu kama ile öldürüp atımı ve eşyayı alıp gideceksin!» demiş. Harami gence bakmış ve biraz öfkeli bir sesle:

«— Neden öldüreceğim? Sebebini söyle?» demiş. Delikanlı kılığındaki kız başından şapkasını çıkarmış, yüzünü yıkamış. Yüzü bir melek yüzü gibi görünmüş. Harami bu duruma şaşmış:

«— Aaa, sen bir kızdın demek?... Ben senin gibi güzel bir kızı nasıl vurup öldürürüm?» demişse de kız:

«— Ben sevdiğim erkeği öldürdüm. Hainin biraz evveç sesini duydun. Şimdi benim yaşamanın bir anlamı yok. Onun için sen de beni öldür!» demişse de harami onu öldürmeyince kız kuşağından çıkardığı bir hançeri kalbine saplayıp intihar etmiş.

Padişahım, demiş adam, kıssadan hisse: Vandaşlarımız içinde böyle aşkına ve sevgilisine bağlı kimseler de vardır, onların hatırı için benim sevdiğimi başışlayın, diyerek sözünü bitirmiş. Padişah da kızı ve delikanlıyı affetmiş, onara kırk gün kırk gece süren bir düğün yaptırılmış.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kereve-line... (*)

(*) Bu masal 1327 doğumlu babam Mevlüt Kökalp'ten 1973 yılında Sarıkamış'ta derledim.

PARA PARAYI ÇEKER DEMİŞ ATALARIMIZ.. ÖYLEYSE BİZ DE PARAMIZI ZİAAT BANKASI'NA YATIRALIM..

Ağaç yaş iken eğilirse,

Mevduatımızı bankaya yatırmayı

Çok küçük yaşlarda öğrenmeliyiz mutlak

Böylece kapanır içimizdeki yara,

Bu düstur, bu yöntem, bu yol

Güzele iyiye götürür kişiyi;

Para biriktirmekle alınır kutlu mesafe

Damlaya damlaya göl olurmuş zamanla,

Ve gündüz gece demeden,

Mevduatımızı artırmalıyız.

Bir kurusuna dokunmaadın paramızın.

Hak sahibi oluruz böylece;

Her karışında yurdumuzun

Bayrak Bayrak dalgalarını gücümüz

Vatan kaalesinde.

Parıl parıl olur göğümüz ışığımızla.

Kültürde, sanatta bilimde hasılı her şeyde;

İleri çok ileri gitmek istiyorsak

Damgamızın bulunmasını istiyorsak

(diliyorsak) her çağdaş eserde

Yarımlar birer güneş olur bizim için böylece.

Mithat Paşa'nın diktiği iktisat bayrağı

dalgalanmaktadır

Bütün yurt kalelerinde Ziraat Bankası adıyla.

Köylümüz kentlimiz el - eledir yürek yüreğedir

Yıkık duvarları yurdun bir bir

onarılmaktadır

Tarla tarla ırmak ırmak yüce bir mutluluk

Fışkırmaktadır tüm Anadoludan.

Ziraat Bankası görkemli bir anıttır

vatan saatinde

Ak mustular yansımaktadır her

Türk'ün alınında.

Paramızı yatırırıyorsak, Ziraat Bankası'na

Helâldir, haktır.

Bu mutlu kuruluşlar, mutluluktan,

Gözlerimiz çakmak çakmaktadır...

Ceyhun KÖRMÜKÇÜ

(Basın : 60246 A. 20401 — 36)

EV

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asırlık tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

(Basın : 60102 — 37)

800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 60132 A. 220224 — 38)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 39)

122

(Folklor : 40)

**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

Ekza - 9 Eczema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapi
Lokman - Tablet Ağrı hapi
Algopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletlik
Moruvit - Vitamine Kuvvet
şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz dam-
lası
Meprool Tablet Sinir hapi
Sollargen Granüle Eczema -
kaşınrı
Sel de Gastrin Granüle Mi-
de tozu
Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanll İshal kesici tab-
let
Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık mer-
hemi.
Lokman Çayı Afiyet çayı
tozu
Dover Tablet Öksürük ve
dronşite
Metekodin Öksürük hapi
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve
ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle mer-
hemi
Ma—ka—ta Basur merhemi
Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilâcı
Lokman Kaşe ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket)
Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüm. kutu)
Deriseptol Yara ve göbek
Dr. Krom Diş patı

(Folklor : 28)

Son baskı tarihi : 16.4.1976

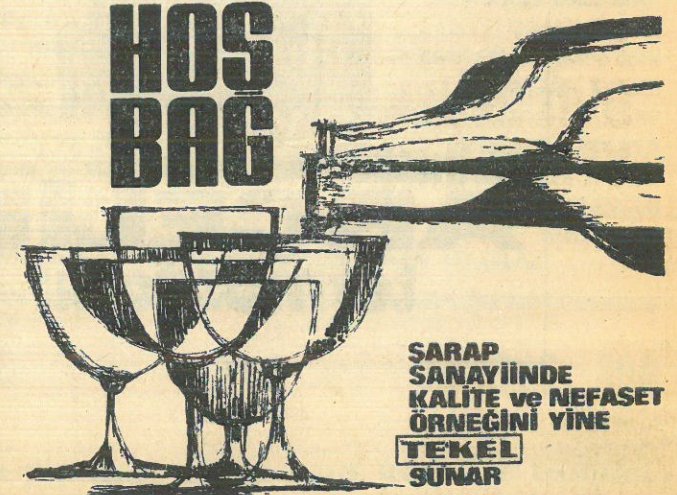

**istikbalinizin
garantisi
tasarrufunuz**

**tasarrufunuzun
garantisi**

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

(Folklor : 26)

**SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60013 — 275)

Otomatik Arçelik termosifonu büyük su kapasitelidir. 105 litre su alır. Emaye su haznelidir. Çift cidarlıdır. Delinmez, paslanmaz. Otomatik Arçelik termosifonu cam pamuğu ile tecrit edilmiştir. Isı kaybetmez. Otomatik Arçelik termosifonu hem suyu, hem ısıyı koruyan verimli, uzun ömürlü bir depodur.

otomatik
ARÇELİK
termosifonu

(Yeni Ajans : 188 — 44)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1976

İÇİNDEKİLER : .....

Benim İnsanlarım	İbrahim MİNNETOĞLU
Kilis Dügün Geleneklerinden : Cille	Mazlum Nusret KILIÇKIRAN
Halk Hekimliği : Hastalığı Devretme Geleneği	Selçuk AYTAZ
Bir Tarihçi Gözüyle «Dalkavuk»	Reşat Ekrem KOÇU
Tarihçi ve Folklorist Reşat Ekrem Koçu	Prof. Dr. Semavi EYİCE
Kaybettiğimiz Folklorcularımız	T.F.A.
Folklorik Organizasyon Sorunumuz	Yaman AKBAYAR
Folklor (Halkbilimi)'un Tanımı Üzerine	Dr. Ali Rıza BALAMAN
Hasanoğlan Folkloru : Beçan Dayı Efsanesi	Osman SAYGI
Trakya Folkloru : Gerdek, Güvey Yemeği, Kız Ardı, Oyunlar (3) H. Şekip IŞIK	
Mardin'de Acıkahve — Mirra	Abdülkadir GÜLER
Giyim, Kuşam Sözlüğü — 1 —	Wolfgang İbrahim CREMERS
Âşık Hasta Hasan ve Şiirleri	Haydar ÇETİNKAYA
Karagöz Yarışması ve Metin Özlen'le Bir Konuşma	Mustafa MUTLU
Halk Oyunları Yarışmaları	İhsan HİNÇER
Hatay'dan Birkaç Türkü	Dr. Edip KIZILDAĞLI
DERGİMİZİN SATIŞ YERLERİ — BİZE GELEN KİTAPLAR	

SAYI : 322

KURUŞ : 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ